

89-067

BMS001003124
S0254
Grize Literatuur

NVPI BlaauwBoek 1988

nvpi

347.78.031.2 : 021.84 : 621.397+681.7/8

89-067

3254

NVPI Blaauwboek 1988

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

nvpi

Inhoud

NVPI BlaauwBoek / <i>Leo Boudewijns</i>	4
DAT compromis / <i>Leo Boudewijns</i>	5
Het 80.000 straten-ceedeeveetje, huren of bezitten? / <i>Rob Jongmans</i>	8
Aanzooien en aanrommelen / <i>Boudewijn Büch</i>	10
Nationaal Geluids- en Beeldarchief, iet wiet waait weg / <i>Rob Edwards</i>	12
Een vergeeld Groenboek / <i>Mr. R. A. E. Stuyt</i>	13
Handige A4-tjes van de NVPI	19
Toezen in verbondenheid / <i>Wim Koole</i>	20
CD-ontwikkeling, sneller dan de marktonderzoeker kan opschrijven / <i>Rob Edwards</i> ..	23
Een somber Hollands liedje? / <i>Kick Klimbie</i>	28
Ondanks effectieve bestrijding piratenpotentieel niet afgenomen / <i>Emmy Janssens</i> ...	30
De BTW-tarifiering: een pudding-cultuur / <i>Leo Boudewijns</i>	32
Klassieke Edison voor een honderdjarige / <i>Rob Edwards</i>	36
Verkiezingsprogramma's bekeken / <i>Leo Boudewijns</i>	38
Videofilmmarkt groeit . . . als het weer meezit / <i>Bert Ponsen</i>	40
Naast Video Nieuwsbrief nu ook Audio Nieuwsbrief / <i>Bert Ponsen</i>	42
Henkemans op CD / <i>Jet Røling</i>	43
Colofon	45
Besturen en leden der NVPI	46

Het NVPI Blauwboek

Zwartboeken kenden wij allang. Het waren publikaties waarin een overheids-nalatigheid aan de kaak werd gesteld of een opsomming werd gegeven van volgens de uitgever verkeerde praktijken en handelingen.

Ook het Witboek behoorde al geruime tijd tot onze gouvernementelege bagage. In zulk een uitgave publiceerde de regering documenten of gegevens over een actuele beleidskwestie.

Sinds Europa meer is dan een toevallige groep landen hebben wij kennis kunnen maken met het Groenboek. Het is de meest geavanceerde vorm van een praatpapier, een discussiestuk waarin de Europese Commissie tracht haar beleid op uiteenlopende gebieden - onlangs nog over het auteursrecht - te formuleren, opdat dit in een later stadium in het Parlement kan worden getoetst.

Blauwboeken kenden wij nog niet. Of toch?

In de negentiende eeuw heeft Boekdrukker en Boekverkoper J. van der Ven te s'Hage honderden 'blauw-boekjes' uitgegeven. Het Gemeentearchief van Den Haag bewaart er tientallen. Deze blauwe boekjes, kleine halve schriftjes eigenlijk, keurig gezet, gedrukt en met houtgravures geïllustreerd, ontleenden hun naam aan het altijd blauwe omslag waarin zij werden gepresenteerd.

De inhoud werd volgens een vast stramien samengesteld. De eerste bladzijde was steevast gewijd aan een misstand in het Haagse, die soms grof, soms zeer geestig en soms ook vlijmscherp aan de kaak werd ge-

steld. De titels spreken duidelijke taal: *Klopping aan een Dovemansdeur*, *Nulliteit der Decoratiën*, *Zonderlinge Principes van het Stadsbestuur*, *Het Voltooide Bedelplan of de Willekeurige Bloedzuiging*.

Daarna volgden wat

wij tegenwoordig *columns* zouden noemen. Voorts enkele onderhoudende verhaaltjes, soms toneelstukjes met een pikante inslag. De boekjes werden verkocht voor drie cent, of bij abonnement voor één cent per stuk.

De Haagse lezerskring moet de 'blauwboekjes' hebben verslonden en er telkenmale met gretigheid naar hebben uitgekeken.

Dat bracht de NVPI ertoe haar jaarboek 1988 als Blauwboek te presenteren. De overeenkomsten springen in het oog. De platen- en videobranche heeft regelmatig iets te klagen over het Haagse landsbestuur. Zij probeert dat op scherpe, soms geestige (en hopelijk nooit grove) wijze naar voren te brengen. Zij klopt nogal eens aan een dovemansdeur. De klachten worden ook in onze aflevering afgewisseld met ontspannende artikelen over de muziek- en beeldindustrie, cijfer-informatie, achtergronden etc.

En hoewel dit Blauwboek gratis wordt aangeboden hoopt de NVPI niettemin op een gretige lezersschare, geheel in overeenstemming met haar illustere voorbeeld uit het negentiende eeuwse 's Gravenhage.

Leo Boudewijns

DAT compromis

De DAT-recorder heeft de geluids-gemoederen nu al een paar jaar beziggehouden, zonder zich echt te laten zien. Als een hoopgevende ster voor sommigen en als een onheil brengende storm voor anderen komt hij zo nu en dan boven de

oostelijke horizon tevoorschijn maar van een werkelijke verschijning kan toch nog niet worden gesproken.

Op de Firato in Amsterdam was de DAT-recorder de grote afwezige. Weliswaar had de firma Casio - een hardware-buitenbeentje, dat zich voornamelijk op het gebied van elektronische muziekinstrumenten beweegt - met veel landelijke reclame haar DAT-recorder aangemeld maar spoedig bleek dat het apparaat op de beurs niet te zien was, zelfs geen proto-type kon worden getoond. De vraag lijkt gewettigd of de winkeliers, die onderaan de advertentie werden genoemd dan wel apparaten in voorraad hadden.

Een liefvallige medewerkster op de stand van Sony vatte de problematiek rond de nieuwe vinding treffend samen, toen haar naar de Sony DAT-recorder werd gevraagd. 'Die is er nog niet mijnheer, en daar zijn best goede redenen voor,' zei ze met een stralende glimlach.

Zoals inmiddels bekend vreest de muziekindustrie - platenfirma's, artiesten en auteurs - de introductie van de DAT-recorder zoals die wordt aangeprezen, als een besmettelijke ziekte. Met deze hoge kwaliteit recorder en de bijbehorende bandcassette kunnen namelijk zulke goede kopieën van bijvoorbeeld CD's worden gemaakt dat

niemand het verschil tussen de kopie en het origineel meer kan horen. Bovendien laten deze kopieën zich gemakkelijk opnieuw kopiëren, naar men zegt zonder enig kwaliteitsverlies. De muziekwereld spreekt in dit verband dan ook liever

van klonen (dus nieuwe originelen) dan van kopieën.

Of het publiek zich na een eventuele introductie ook werkelijk van de DAT-recorder zal gaan bedienen is nauwelijks een vraag.

Muziek liefhebbers zullen massaal overgaan tot het 'overschrijven' van CD's, geleend van vrienden, gehuurd bij de commerciële uitleendiscotheken of geleend bij de door de overheid gesubsidieerde fonotheken. Dat het zo'n vaart niet zal lopen wil er bij de platenbranche niet in; zij heeft inmiddels teveel kleerscheuren opgelopen met het thuis kopiëren, een fenomeen dat zo hevig om zich heen heeft gegrepen dat thans elke verkochte LP/CD in Nederland ruim zes keer wordt nagemaakt. Het argument dat de DAT-recorder bijna drieduizend gulden kost en dus geen groot publiek zou kunnen bereiken gaat natuurlijk niet op. Ook de prijs van de CD-speler lag aanvankelijk hoog maar kelderde binnen twee jaar tot een voor vrijwel iedereen toegankelijk prijsniveau.

De bovengenoemde 'introductie' van de Casio DAT-recorder heeft de vakbonden van musici in ons land tot een ongekende maar zeer begrijpelijke en gerechtvaardigde reactie geïnspireerd. De Kunstenaarsbond FNV, in deze mede optredend namens collega NTB, heeft Casio erop gewezen dat de lan-

cering van het gewraakte apparaat als een onvriendelijke daad tegen de muzikanten wordt gezien.

Terwijl de internationale hardware-fabrikanten met de producenten van software trachten tot een aanvaardbare oplossing te komen en misschien zelfs tot een wederzijds compromis bereid zouden zijn, heeft op deze wijze een apparaten-importeur dit nog wankel evenwicht doorbroken en wordt gevreesd dat andere zwakke broeders daarin aanleiding zullen vinden ook met hun DAT-machines op de markt te komen. Voorts hebben de bonden erop gewezen dat de klantenkring van Casio, die voornamelijk uit professionele musici bestaat, wel met iets meer begrip voor haar probleem in dit verband tegemoet getreden had mogen worden. Een boycot van de Casio-instrumenten, nationaal en zelfs internationaal, wordt niet uitgesloten geacht.

Het is krasse taal en het zijn onpopulaire maatregelen die hier worden gesuggereerd; ze illustreren voor de goede verstaander slechts de omvang van het probleem en de ernst van de situatie. De muziekwereld is echt bang voor de ongebreidelde DAT-recorder, omdat deze het voortbestaan van de gehele branche in gevaar zou kunnen brengen.

Jan Timmer, lid van de Groepsraad van de NV Philips Gloeilampenfabrieken en Voorzitter van de directie van de Consumer Electronics Division spreekt, in een Firato-interview, over een grove taxatiefout die de hardware-industrie heeft gemaakt bij het voorbereiden van de DAT-recorder. De muziekindustrie is daarbij in een veel te laat stadium ingeschakeld en dat heeft volgens hem te maken met het onbegrip dat apparatenfabrikanten hebben ten opzichte van de artistieke wereld. Hij ziet wel een verbetering in die verhoudingen ontstaan maar verwacht dat het een lange weg zal zijn. Daarbij is van groot belang dat de meeste hardware uit Japan komt, (een land waar men aan auteursrechtelijke belangen niet altijd even zwaar tilt, althans tilde.) Ook Timmer vindt dat een ongebreidelde DAT-recorder als een vijandige daad jegens de muziekwereld zou mogen gelden. Hij noemt drie argumenten: ten eerste voor de consument, die met een apparaat opgezadeld wordt waarvoor geen software beschikbaar zal komen. Ten tweede ten opzichte van de muziekindustrie, waarmee men toch zal moeten praten om aan die

broodnodige software te komen en ten derde in de richting van de EG, waar hard gewerkt wordt aan een oplossing die alle partijen kunnen billijken. 'De belangengestellingen zullen moeten worden overwonnen, anders kunnen wij het beiden vergeten.'

Op naar een compromis dus; wat zou dat kunnen zijn?

Laten we eerst eens kijken naar het huidige thuiskopiëren en de oplossing die daartegen is gevonden en in steeds meer landen wordt ingevoerd. Die oplossing bestaat uit geld, een vergoeding, een aalmoes bijna, voor diegenen wier oorspronkelijke artistieke verrichtingen worden gekopieerd. De vergoeding, ook wel royalty of minder populair heffing genoemd, wordt betaald door de consument, immers de gebruiker, en geheven via de prijs van de blanco banden. Deze worden dus in de naaste toekomst iets duurder en dat iets zal worden verdeeld tussen de drie groepen van gedupeerden: de auteurs, de artiesten en de producers.

In de strijd om deze heffing een wettelijke grondslag te geven is er van de kant van de platenindustrie zo hevig voor die oplossing gepleit, dat men bijna is vergeten dat een 'billijke vergoeding' voor al die kopieën in wezen niet zo billijk kan zijn.

Een verbodsrecht ware effectiever geweest. Immers, de immense omzetverliezen worden met een heffing geenszins goedge maakt. Daar moet men maar mee leven, want de techniek kan tenslotte nooit worden teruggedraaid.

De invoering van de royalty in ons land is nu aanstaande. De laatste kamerdebatten zullen binnenkort plaatsvinden en onmiddellijk daarna kan de incasso-organisatie haar werk beginnen; de voorbereidingen daartoe zijn al in volle gang. De hoogte van de heffing dient overigens nog te worden bepaald in onderhandelingen tussen partijen. Het is te hopen dat daarbij de bereidheid om snel tot resultaten te komen zal prevaleren; het probleem van de thuiskopie bestaat inmiddels bijna vijftien jaar.

In hoeverre kan deze heffings-oplossing ook worden toegepast bij de DAT-recorder?

De bedreiging van de DAT-recorder is voor de platenindustrie aanzienlijk groter dan die welke door analoge recorders wordt veroorzaakt. De kwaliteit van de kopie is perfect, het is een master voor verdere kopieën tot de n-de-macht. In korte tijd kan er

een groot aantal klonen in omloop worden gebracht van dezelfde kwaliteit als van dat ene origineel. Afkopen door middel van een heffing biedt hier dus eigenlijk geen soelaas. Een verbod tot kopiëren zou ideaal zijn, maar dat zou het apparaat ontmannen en de voortschrijdende techniek kan immers nooit worden teruggedraaid? Als de oplossing dan niet gevonden kan worden in een verhindering van het kopiëren dan is misschien een beperking daarvan een aanvaardbaar compromis.

Daarbij eist de muziekindustrie tenminste:

a. dat de muziek op haar oorspronkelijke opname onaangetast blijft

b. dat de ingebouwde technologische hindernis niet te verwijderen zal zijn of te omzeilen. De wetgever zal zulke *black boxes* moeten verbieden en het bezit ervan strafbaar moeten stellen.

c. dat het alsdan toegestane kopiëren zich inderdaad beperkt tot het maken van hoogstens één kopie, die dan vervolgens onder de heffingsplicht zal vallen.

In het kader van de Europese eenwording wordt in dit soort omstandigheden natuurlijk sterk gelet op wat Brussel erover te melden heeft. Wel, in het deze zomer gepubliceerde Groenboek over Auteursrechten zegt de Commissie dat er voor de analoge thuis-kopieën een heffing kan worden toegestaan (waar hij al is ingevoerd kan hij blijven en waar hij nog niet bestaat mag hij worden ingevoerd) en dat voor de DAT-problematiek een technische oplossing de meest effectieve lijkt.

De nationale wetgever ziet wel in dat er iets van hem verlangd wordt, de Europese 'wetgever' heeft zijn Salomonsoordeel reeds gegeven, het is nu de hoogste tijd dat de belanghebbenden, de hardware- en de software-vertegenwoordigers aan de ronde tafel plaatsnemen en snel tot besluiten komen. De techniek mag dan niet worden teruggedraaid, er is toch ook geen aanleiding om er telkens zo ver achteraan te moeten lopen?

Het 80.000 straten-ceedeeveetje, ofwel huren of bezitten?

Sinds het begin van de jaren tachtig zijn er in Nederland videocassettes te huur. De videoconsument van het eerste uur huurde alles wat werd aangeboden. Over het algemeen betrof het, qua inhoud, slechte legale films of, qua kwaliteit, slechte illegale films. Tot en met 1985 was er een sterke groei van het aantal verhuurpunten, waarbij op een gegeven moment zelfs een aantal van 2.500 werd bereikt.

De intensieve huurder werd geleidelijk aan echter selectiever hetgeen leidde tot een sterke terugloop van het aantal *outlets* en een stagnering van de verhuuromzetten. Het aantal V.C.R.'s groeide en groeit echter gestaag. Binnen afzienbare tijd zal de penetratiegraad de 50% bereiken, hetgeen neerkomt op ongeveer 2.5 miljoen apparaten. Voor een groot aantal van deze V.C.R.-bezitters is het huurgedrag zo selectief geworden dat zij niet (meer) huren! Deze groep bedraagt reeds meer dan 50%! De V.C.R. is voor hen een hulpmiddel bij het selectief televisiekijken geworden of, in het slechtste geval, een dure digitale klok. Deze groep zal in eerste instantie de potentiële voorbespeelde videokoper van de toekomst zijn. In Amerika en in de ons omringende Europese landen, is deze koopmarkt reeds van enorm belang. In Engeland bijvoorbeeld overschreed de verkoop van voorbespeelde video's in 1987 zelfs de verhuuromzet. In Nederland maakt een aantal distributeurs zich nu op voor een grootscheepse aanval op deze nieuwe markt. De omzetverwachtingen lopen daarbij uiteen van een nonchalant schouder ophalend 'dat wordt niks' tot een aantal van meer dan 1 miljoen cassettes per jaar. De pessimisten zeggen dat de Nederlandse consument uitsluitend wil huren, dat hij te krenterig is om te kopen. Deze uitspraken berusten echter meestal op

wijsheid noch kennis; vaak komt dit pessimisme voort uit protectionisme. Immers veel van deze pessimisten zijn werkzaam binnen de videobranche en dan met name binnen de detailhandel, en daar ligt het probleem. De videodetaillist koos ooit namelijk voor het uitsluitend verhuren van videofilms, daarbij misschien te weinig lettend op de toekomst, waardoor hij zijn eigen mogelijkheden beperkte. Daar waar de opportunistische videodetaillist verwachtte dat het allemaal zo'n vaart niet zou lopen, wordt hij nu geconfronteerd met een aanbod van een hoogwaardig produkt, tegelijk met een toegenomen discussie over en controle op de winkelsluitingswet. Met name dat laatste doet de videodetaillist aarzelen en die aarzeling kan er toe leiden dat deze markt elders terecht komt. Een ding is inmiddels wel duidelijk geworden, de consument is bereid te kopen, gerealiseerde omzetten via postorderbedrijven en grammofoonplatenwinkels bewijzen dit. Voor de videodetaillist is het dus zaak zijn gedachten te bepalen: zondags open en geen verkoopmarkt of inschieten op de nieuwe voorstellen voor aanpassing van de winkelsluitingswet en zondags dicht, met een additionele markt. De vraag blijft hoeveel de videowinkelier netto moet inleveren. Ik denk dat dit, na een periode van gewinning, en met de juiste promotionele begeleiding, positief kan uitvallen.

Waarin is die selectieve voorbespeelde videokoper nu eigenlijk geïnteresseerd? Momenteel is dat in muziekvideo's en enkele speelfilms. Daarbij moet men zich wel altijd realiseren dat de consument nauwelijks weet dat er voorbespeelde videobanden te koop zijn. Dat nu gaat snel veranderen, immers, vooraanstaande distributeurs hebben aanzienlijke budgetten uitgetrokken

ter ondersteuning van hun zogenaamde 'sell-through'-produkt. Daarbij zal bijna geen enkel reclame-medium onaangeroerd blijven, van *Donald Duck* tot *Playboy* en van huis-aan-huis *flyers* tot aan de *STER*; in 1988 beginnen zij 'koopvideo's' te communiceren.

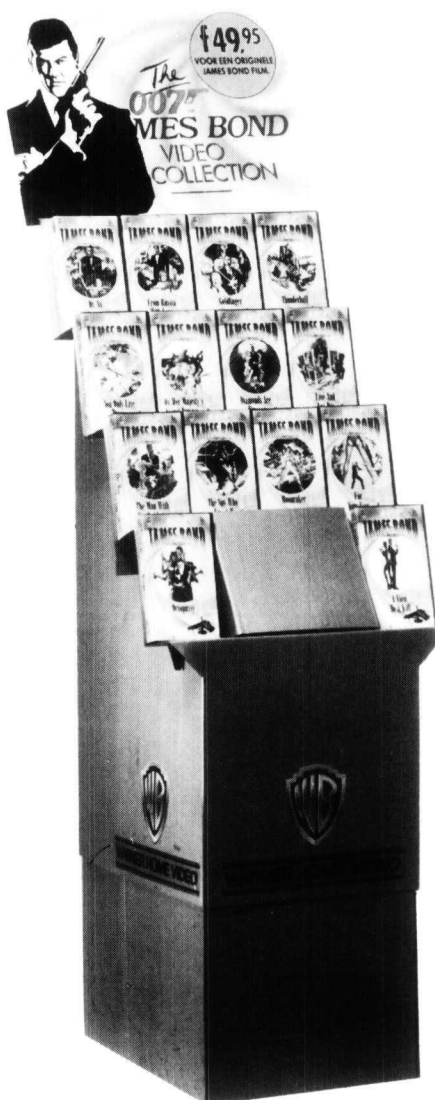
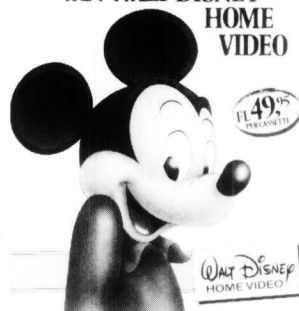
Naast de muziekvideo zal dan ook de videofilm worden verkocht. Dit zullen in eerste instantie beroemde speelfilms zijn, en erotisch materiaal. En *last but not least* kinderfilms. De *special interest-market* mag echter ook niet onderschat worden; deze zal snel haar deel opeisen en dit zou weleens een aanzienlijk deel kunnen zijn.

Een extra dimensie wordt nog toegevoegd door de introductie van de CD-Video. Dit medium biedt voor de koopmarkt ongekende mogelijkheden. Snel zal de CDV-speler zijn plek in de huiskamer veroveren, en dus zal er ook snel behoefte ontstaan aan software. Ik ben benieuwd hoe de pessimisten dit medium zullen ontvangen. Gaan zij dit ook weer verhuren, of zal hier

van meet af aan een koopmarkt ontstaan?

De meeste distributeurs verwachten een koopmarkt, de videowinkelier aarzelt. Wellicht zal ook hier de zogenaamde 'outer market' het gat opvullen. Tenslotte zou ik de pessimisten nog het volgende willen vragen: Hoe groot denken zij dat de oplage zal zijn van het 80.000 straten-ceedeeveetje in 1995? En met betrekking tot de opmerking dat je een film maar één keer bekijkt: Ga eens bij uzelf terade hoeveel boeken in uw boekenkast u twee keer heeft gelezen! Wat mij betreft is één ding zeker; de negentiger jaren worden voor videoverkoop net zo explosief als de begin jaren tachtig voor videoverhuur waren.

DE VERKOOP VAN VIDEOFILMS BEGINT MET DE WONDERE WERELD VAN WALT DISNEY HOME VIDEO

Aanzooien en aanrommelen

Ik ben een groot voorstander van de museale en door wet opgelegde conservering van alle vormen van 'artistiek' geluid die er geproduceerd worden. Iets dat de NOB-discotheek lange jaren zo volledig mogelijk vrijwillig heeft betracht, maar zij deed dit uiteraard vooral met het oog op haar reproductieve functie, dat wil zeggen: zij bewaarde al het materiaal omdat een radioprogramma een bepaalde plaat wel eens zou willen uitzenden.

Een museaal-conserverende staatsdiscotheek heeft tot taak alle vormen van geregistreerd geluid in haar oorspronkelijke fysieke staat te bewaren en er zorg voor te dragen dat deze aan onderzoekers of serieuze gebruikers in geproduceerde vorm (cassettebandjes, bij voorbeeld) ter beschikking kunnen worden gesteld. Dat heeft twee voordelen: grote groepen kunnen kennisnemen van (goede kopieën van) unica en de oorspronkelijke geluidsdragers blijven bewaard in hun oorspronkelijke staat. Deze kunnen slechts ter beschikking worden gesteld aan platenmaatschappijen die authentieke geluidsopnamen op CD willen uitbrengen of aan geleerden die voor research werkelijk tot de bron van iets willen geraken. Ofschoon er in Nederland, als een van de weinige landen in de beschaafde wereld, nog niet eens sprake is van een wettelijk depot betreffende boeken - dat wil zeggen dat geen boekenmaker in Nederland verplicht is één of meerdere exemplaren van een uitgebracht boek aan de nationale boekerij, de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, af te staan - moet gesteld worden

dat de museale conservering van boeken voor het nageslacht (dankzij de gezamenlijke inspanningen van een aantal grote stedelijke bibliotheken, de universiteitsboekerijen en de Koninklijke Bibliotheek) aardig voor elkaar is.

Enig systematisch overzicht van 'het verzameld vaderlands geluidswerk' bestaat niet. Hoewel aangenomen moet worden dat er verspreid over talloze instellingen een redelijk overzicht aangetroffen kan worden van Nederlandse of in Nederland vervaardigde, dan wel door Nederlanders gecomponeerde of uitgevoerde, modern-klassieke of klassieke muziek, is de toestand op het veld van de Nederlandse rock-, beat-, punk-, pop- en schlagermuziek rampzalig. Dat het Pop Archief Nederland (PAN) pas op 1 maart 1988 tijdens een plechtige bijeenkomst in de hoofdstedelijke poptempel Paradiso werd opgericht, is veelzeggend. Nederland heeft zijn moderne muziek - die over enige decennia klassiek zal blijken te zijn - museaal en archief-technisch tot op de dag verwaarloosd of, beter gezegd: genegeerd.

Een uitstapje: tijdens een bezoek aan de Daf Trucks-fabriek te Eindhoven in augustus 1988 vroeg ik of de fabriek van elke truck die ze ooit vervaardigd heeft een exemplaar behouden had. De voorlichter antwoordde: 'Daar kunnen we niet aan beginnen; we verzamelen hier niet, we verkopen.' Industrieel-economisch gezien een begrijpelijk standpunt, vooral omdat het verzamelen van industrieel-archeologische items in Nederland nog niet eens in zijn

kinderschoenen staat. Hetzelfde geldt, zoals aangetoond, voor het bewaren van mastertapes, het conserveren van geluids- en beeldopnamen van in Nederland plaatsgevonden popconcerten en ander pophistorisch materiaal. De toestand in de archieven (als men daarover al spreken kan) van menige Nederlandse platenmaatschappij is rampzalig, zo mocht ik herhaaldelijk constateren.

Platenmaatschappijen die op de fles gingen of fuseerden en de moed hadden hun archief aan een (openbare) instelling aan te bieden, kwamen van een koude kermis thuis. Niemand had belangstelling voor hun collecties.

H. de Raay en G. Evers publiceerden in december 1985 hun Indo rock-discografie (gestencild). Het bestuderen van deze discografie was onthullend: veel opgenomen materiaal was slechts van horen-zeggen bekend. Veel Indo-rockse singletjes bleken nergens meer traceerbaar, laat staan beluisterbaar.

Hoe anders is de toestand in de Verenigde Staten: labels als Sun, Capitol, Monument etcetera (waar zo ongeveer de hele rock and roll-geschiedenis aan werd toevertrouwd) blijken tot op de dag van vandaag direct of door middel van andere maatschappijen die de labels hebben opgekocht veel werk te hebben gemaakt van conservering en archivering. Daarnaast zijn er in de Verenigde Staten talrijke instellingen die van meet af aan zorg hebben gedragen voor museale of discothecaire conservering. Zo is de geluidsdragerscollectie van de Library of Congress te Washington een voorbeeld van hoe het moet.

De Library of Congress heeft van af het begin van haar stichting (1800) bijna direct als beleid gehad alle uitingen van cultuur (in de breedste zin) te collectioneren. De vraag wat onze eigen nationale bibliotheek, de Koninklijke te Den Haag, aan elpees bezit, kan ik niet uitputtend beantwoorden, maar ik waag te veronderstellen dat zij slechts een paar plaatjes bezit. Misschien een tiental singles waarop Reve en Mulisch uit eigen werk voorlezen; meer niet, vrees ik.

In het NOB-film- en video-archief heb ik een aantal malen rondgespeurd. Bij voorbeeld op zoek naar opnamen van (vroeg) concerten van Roy Orbison en de Rolling Stones in Holland. Het materiaal omtrent Orbison is aardig volledig aanwezig, maar

dat betreffende de Stones is nagenoeg allemaal gestolen. Ik vermoed dat ik weet door wie - niet door mij, overigens - en het zegt veel over de nonchalance waarmee men lange tijd met musicalia is omgesprongen. Kom niet aan een Rembrandt in Nederland, maar met uitingen van naoorlogse populaire muziek kon men, eigenlijk tot op de dag van vandaag, gewoonweg aanzooien en aanrommelen.

Men kan steunen en zuchten, maar de allerbelangrijkste cultuurdrager van de tweede helft van de twintigste eeuw is de populaire muziek (rock, beat, pop etc.). Was men in Holland al vroeg bereid zelfs de miniemste uitingen van derderangs poëzie te collectioneren en te conserveren (en dat juich ik toe), hetzelfde genoeg gold helaas niet de popmuziek. Van enige overheids- of semi-overheidsbeleid is geen sprake geweest.

Men kan het commerciële organisaties als de platenindustrie niet al te zwaar aanrekenen dat ze geen artistieke boekhouding bijhielden of bijhouden. Cultuurbehoud is immers meestal een weinig lucratieve bezigheid. Als de Staat een opdracht heeft, dan is het de taak van het continueren en cultiveren van alle mogelijke vormen van cultuur die binnen zijn landsgrenzen plaatsvindt.

Beschouwde de overheid in de Verenigde Staten (en Frankrijk, om een ander goed voorbeeld te noemen) dat al in een vroeg stadium tot haar plicht, de Nederlandse overheid liet de oortjes letterlijk hangen en deed een aspect van haar cultuur bijna te loor gaan.

Het is te danken aan fans, fanatieke verzamelaars en fanclubjes dat we nog enigszins een reconstructie kunnen maken van Indo-rock, Nederpop, de punk-Welle etcetera.

Het is hoog tijd dat een wettelijk depot betreffende muzikale uitingen wordt ingevoerd. Daardoor zou - uiteindelijk - muziek, en 'popmuziek' in het bijzonder, tot een volwaardige cultuuruiting erkend zijn. En dat wordt de hoogste tijd! 'It's too late, she's gone' (Buddy Holly) mag de geschiedenis van de muziek niet gebeuren. Ik ben ervan overtuigd dat Peter en zijn Rockets' 'Kom van dat dak af' een grotere invloed op onze cultuur heeft gehad dan elk willekeurig vers van Rutger Kopland.

Rob Edwards

Het Nationaal Geluids- en Beeldarchief: Iet wiet waait weg

'It's too late, she's gone' citeert Boudewijn Büch in zijn bovenstaand artikel de legendarische Buddy Holly, om direct daar aan toe te voegen, 'dat mag de geschiedenis van de muziek - in Nederland - niet gebeuren'.

Daar is het Bestuur van het Nationaal Geluids- en Beeldarchief i.o. het van harte mee eens. Maar, hoe staat de zaak ervoor. Niet best helaas, althans wat de bestuurlijke kant betreft.

Positief is dat de NVPI-leden van zowel de audio- als de video-afdeling nu al vele jaren trouw hun produkties waarbij Nederlanders betrokken zijn, deponeren in het depot dat welwillend door de rijksarchivaris ter beschikking werd gesteld. Positief is ook dat het in vakkringen doordringt dat daar iets interessants bijeengebracht wordt. Zo heeft de stichting CONAMUS haar volledige, meer dan 10.000 platen omvattende archief overgedragen aan het Nationaal Geluids- en Beeldarchief. In die collectie zitten veel unieke en inmiddels zeldzame Nederlandse produkties. Ook de Wereldomroep staat regelmatig 'overbodig' materiaal af waaronder dikwijls exemplaren van in kleine oplagen gemaakte Nederlandse produkties.

Maar de bestuurlijke ontwikkelingen, nee, daar wordt men niet vrolijker van. W.V.C., dat het initiatief in principe goed gezind leek, is tezelfder tijd ook de bedenker van een even opvallende als arbitraire prioriteitsvaststelling.

Eerst moeten de audio-visuele produkties gered worden, dan film en foto en

tenslotte, maar dan praten wij wel over een aantal jaren, audio. Hoe kan men het bedenken! Dat de geldmiddelen beperkt zijn zal iedere betrokkene even jammer als begrijpelijk vinden. Maar de dreiging achter deze prioriteitenkeuze is dat

slechts een deel van ons aller cultuurgoed bewaard wordt en dat tegen de tijd dat audio aan de beurt is om gesubsidieerd te worden, er weinig of niets meer te subsidiëren valt. Zo cynisch kan de Minister van Cultuur het toch ook weer niet bedoeld hebben, al zal het wel het uiteindelijke resultaat zijn.

Veroorzaken van cultuur is één ding. Het conserveren daarvan is niet uitsluitend en misschien zelfs helemaal niet de taak van de veroorzaker. Waarom dan niet de beschikbare gelden verdeeld over de belanghebbenden, opdat tenminste een begin gemaakt kan worden. Het duurt misschien wat langer maar het archief komt er dan tenminste. Iet wiet waait weg . . . ik kom. Zo verloopt het kinderspel. Hier gaat het echter alles behalve om kinderspel, al blijft het verleidelijk in goede aflopen te geloven. Wie niet weg is is gezien . . . Tegen die achtergrond is het verstandig van de grammofoonplaten- en videofilmsindustrie om voort te gaan met het vullen van het depot, al vragen zij zich zo langzamerhand wel eens af voor wie eigenlijk.

Mr. R. A. E. Stuyt

Een vergeeld Groenboek

Als de kleur groen geïdentificeerd wordt met gras, jong lover, kortom met frisse, verse artikelen, dan is de benaming 'Groenboek' voor de studie gewijd aan het 'Auteursrecht en de uitdaging van de technologie' ongelukkig gekozen door de maker ervan, de Europese Commissie. De toevoeging aan de titel van de zinsnede: 'auteursrechtelijke aangelegenheden die om onmiddellijke actie vragen' vergroot de lachlust zelfs, welk - zonder twijfel ongewild - komisch effect te wijten is aan de onwaarschijnlijk lange tijd die deze publikatie op zich heeft laten wachten. Alsof de makers zich hiervan zelf ook wel een beetje bewust waren, vertoont de omslag - althans van de Engelse versie - in tegenspraak met de titel een flets-paarse tint.

(Pre-) Historie

Al vanaf vóór 1983 gaf de Commissie te kennen het passend te achten dat in het licht van haar opdracht, eenheid te bevorderen op allerlei terreinen binnen het grondgebied van de EEG en dus in het licht van haar taak barrières in dat opzicht uit de weg te ruimen, zij zich ook zou richten op het gebied van de intellectuele eigendom. Het groeiende economische naast het reeds bestaande culturele belang onderkennend van deze sector, benevens de erkenning dat deze zich moet ontplooiën ondanks een niet te miskennen rivaliteit vanuit niet-Europese gebieden, gaven het inzicht dat een 'mededingings'-positie alleen dan optimaal kon heten als deze niet in zichzelf verdeeld was door beperkingen per land. En dat is natuurlijk op dit ogenblik wel het geval; welis-

waar bestaan er op het gebied van de niet-tastbare eigendom, verdeeld in de componenten industriële en intellectuele eigendom (respectievelijk patenten en handelsmerken en auteurs- en naburige rechten) internationale verdragen

waarbij de meeste lidstaten zijn aangesloten, maar deze laten toch aan het nationale initiatief zoveel ruimte tot uitwerking dat die nationale wetgevingen niettemin onderling sterk verschillen. Het voornemen om deze verdeeldheids-handicap te beëindigen door middel van harmonisatie werd dan ook alom toegejuicht. In die toejuichingen viel ook enig ongeduld te bespeuren: de tijd drong, en niet alleen wegens de mededeling vanuit gebieden buiten de EEG die intellectuele en culturele creaties voortbrengen, maar ook wegens de bedreiging van binnenuit: het verlangen om zich tot zulke creaties toegang te verschaffen zonder toestemming van of vergoeding aan de maker, welk verlangen in zo belangrijke mate op massale, snelle, kwalitatief hoogstaande en goedkope wijze vervuld kan worden dankzij de moderne technologische ontwikkelingen. Vandaar dat bedoelde aanzet tot harmonisatie dan ook zou moeten worden gezien in het licht van de uitdaging aan die creatieve wereld gesteld door de technologie.

Helaas, helaas, die energieke aanzet tot deze harmonisatie had met nogal wat hindernissen te kampen. Het gaat niet alleen om een wets- of rechtsvergelijking betreffende de lidstaten (tussen datum van aankondiging en datum van daadwerkelijke verschijning zijn er daarvan notabene nog

twee bijgekomen!), maar ook om het polsen van de kringen der rechthebbenden met name omtrent die elementen die zij als dreigend voor hun positie ervaren, en zoals gezegd, deze elementen hebben vaak te maken met technische ontwikkelingen. Bestudering voert dan tot het horen van ook diegenen die juist betrokken zijn bij die ontwikkelingen, met andere woorden, van hen die met technische middelen - ook buiten de rechthebbenden om - het publiek toegang geven tot de creaties; hen die daarvan hun bedrijf maken, de leveranciers, fabrikanten en handelaren van b.v. duplicatie-apparatuur en blanco banden, kort gezegd: de *hardware* sector. Dezen hebben natuurlijk een gans andere mening en bij het ventileren daarvan gebruiken zij de media en richten zich tot het publiek, dit daarbij partij makend in de rol van consumenten die zijn gebaat bij technische vooruitgang. Dientengevolge bezien consumentenorganisaties met wantrouwen de pogingen van de rechthebbenden om hun belangen tegen ongebreideld gebruik te beschermen. Deze belangentegenstelling maakt op menig gebied derhalve de regelgeving over intellectuele eigendom tot een politiek *item* en deze gewaarwording dwong de Commissie kennelijk tot uiterste omzichtigheid.

Telkenmale werd zodoende de verschijningsdatum van het aangekondigde boekwerk uitgesteld; telkens werd een in het vooruitzicht gestelde datum geruisloos overschreden en een nieuwe genoemd die uiteindelijk weer even fictief zou blijken. Toen de kritiek over dit niet meer te verdoezelen verschijnsel erg toenam, ontstonden er berichten dat de complexiteit van de materie, en het controversiële karakter van menig aspect daarvan de gedachte aan een totale harmonisatie wel tot een uiterst ambitieuze opzet maakten en dat men zich dus in het aantal te behandelen aspecten moest beperken.

Daarna heette het, dat überhaupt een geïntegreerde aanpak niet doenlijk leek en het wellicht beter was een stelsel te hantieren van *capita selecta*. Deelonderwerpen dus, waarover de studies dan ook separaat (lees: gespreid over de tijd) zouden verschijnen. De politiek minst controversiële alzo het eerste, de heetste hangijzers het laatste.

Uiteindelijk werd het toch een verzameling *capita selecta*, maar dan wel gebundeld en de datum van mijn exemplaar

draagt 7 juni 1988. Voldoende voorraad was nog niet voorhanden op het ogenblik van het persbericht, en bij sommige taalversies zijn er nog steeds wachttijden, maar gesteld kan worden dat in ieder geval een aantal geïnteresseerden intussen in staat is geweest, van de inhoud kennis te nemen. En wat valt daarover te melden?

Behandelde onderwerpen

Na een brede inleiding (Hoofdstuk 1) waarin de belangrijkheid van de intellectuele eigendom nog eens onderstreept en de bezorgdheid van de Commissie wordt aangegeven, duidt de Commissie aan, welke onderwerpen worden behandeld, in de navolgende zes hoofdstukken. Het laatste (Hoofdstuk 7) gaat over de Rol van de Gemeenschap in multilaterale en bilaterale externe betrekkingen. Hierin wordt gewag gemaakt van de contacten van de Commissie met internationale organisaties zoals WIPO en GATT en er wordt gewezen op bilaterale regelingen met bepaalde niet-EEG landen. Dit is ook voor de ons rakende sectoren van beeld en geluid van belang, met name aangaande piraterij, omdat de EEG bijvoorbeeld in haar contacten met een aantal Derde Wereldlanden, waar piraterij bijzonder welig tiert, dit onderwerp aan de orde kan stellen (zo bijvoorbeeld recentelijk jegens Indonesië).

De meteen daaraan voorafgaande hoofdstukken gaan over Databanken (Hoofdstuk 6) en Computerprogramma's (Hoofdstuk 5), en hoe belangrijk ook op zichzelf, deze vallen buiten het, binnen dit bestek aan de orde zijnde belangencomplex. Daarom zullen we ons hier beperken tot de drie op de Inleiding volgende hoofdstukken.

Piraterij

Het eerste van genoemde hoofdstukken spreekt over de piraterij. Er valt eigenlijk niet veel over te vertellen; niet omdat het onderwerp onbelangrijk zou zijn, maar het biedt weinig nieuws. Het had - wellicht als één der weinige - ook veel eerder kunnen worden gepubliceerd, en het had er dan vermoedelijk niet veel anders uitgezien dan nu. De reden van die al vroegere persklaarheid ligt daarin, dat het niet veel politieke fricties oproept en niet zeer controversieel is. Er lijkt ook niet veel regelends meer te doen, want de meeste landen hebben toch langzamerhand wel maatregelen ingevoerd (zelfs in Nederland is dit zo; het 'piraterijontwerp' heeft in augustus-september in

het Parlement een finale behandeling gehad). Dat dit zo is, heeft dezelfde reden: ook op nationaal niveau behoeft geen politicus electorale repercussies te vrezen als hij verklaart tegen piraterij gekant te zijn. (Anders ligt het, zoals gezegd, met de hierna volgende onderwerpen.) Dat er niet van zoveel nieuws sprake is, is niet een opmerking die een verwijt of teleurstelling inhoudt; bedoeld wordt alleen erop te wijzen dat, anders dan bij de meeste andere onderwerpen, hier op nationaal niveau al regels bestaan in de meeste lidstaten. Het voorstel om tot een richtlijn te komen om ook de overheidsbemoedeningen te coördineren is natuurlijk hoogst welkom.

Audio/Visueel thuiskopiëren

Het is dit hoofdstuk (3) dat politiek veruit het moeilijkst gelegen heeft. De daarop berustende meningsverschillen hebben zich ook binnen de Commissie zelf doen gevoelen en de tekst die dan eindelijk verschenen is vertoont dan ook een onmiskenbaar compromis-karakter, en stelt, zoals in de meeste van zulke gevallen, ook wel teleur. In zijn algemeenheid hebben de rechthebbenden op grond van de omstandigheden in de praktijk niet veel meer soelaas te verhoppen dan een vergoeding. Dat leidt tot de gedachte om dan maar te hunnen gunste heffingen in te voeren op de prijs van apparatuur en/of onbespeelde banden. Het besluit, in deze niet tot een communautaire aanbeveling over te gaan en het regelen van heffingen maar aan de nationale wetgevers over te laten is een duidelijke aanleiding tot die teleurstelling. Als de Commissie werkelijk zozeer overtuigd is van het belang van de creatieve sector en van de ernst van de bedreiging daarvan als zij in het eerste hoofdstuk laat uitkomen, had men in dit opzicht warempel meer mogen verwachten. Wel maakt de Commissie duidelijk, dat in het geval technische hulpmiddelen een kopieerpraktijk mogelijk maken, waarbij niet alleen de kopie kwalitatief nauwelijks verschilt van het origineel, maar evenmin de kopie van de kopie van de kopie, maatregelen de rechthebbenden te hulp dienen te komen en dat deze moeten liggen op het technische vlak. Zij stelt voor een soort van standaard waaraan de bedoelde apparatuur onderworpen zal zijn. Gemakshalve acht zij dit het geval te zijn alleen bij aanwending van 'digitale' technieken. Daarbij is het natuurlijk de vraag of de bovenbedoelde graad van perfectie niet of althans niet na-

genoeg evenzeer te bereiken is via meer verfijnde innovaties van 'analoge' technieken. Maar toegegeven moet worden dat de scheidlijn natuurlijk gemakkelijker te trekken is tussen analoog en digitaal, en dat bij een werking ook voor (bepaalde methoden gebaseerd op) analoge techniek het probleem blijft dat er al zoveel apparatuur op de markt is die uiteraard niet voldoet aan eventuele later op te leggen technische criteria, terwijl dit bezwaar in ieder geval (nog) niet geldt voor digitale apparatuur. Maar zelfs indien men - terwille van de discussie thans - bereid is de Commissie te volgen bij haar onderscheid, zijn er tegen deze formulering van haar vragen inzake haar voornemen tenminste twee bezwaren in te brengen. Het eerste bezwaar is tegen de te enge restrictie tot DAT-apparatuur. Natuurlijk gaat het vandaag dáárom. Maar het lijkt handig bij het plegen van wetgeving, vooral

gelet op het tempo waarin zich dat voltrekt, een weinig vooruit te zien. En dan zou men zich moeten hoeden voor het geven van regels die zo eng zijn gedefinieerd, dat indien er morgen iets anders wordt uitgevonden, de regelgever weer van voren af aan moet beginnen. Men zou dan integendeel de voorkeur geven aan hoofdregels, principes als het ware, die een minimale mate van bescherming behelzen, aan welke eisen elke nieuwe technologie moet beantwoorden, en vervolgens bepalen de technische specificaties van die nieuwe apparatuur waaraan deze moet voldoen.

Als uitwerking daarvan volgt dan bijvoorbeeld, allereerst en dus reeds thans: de specificatie van de DAT-opname-apparatuur. Het tweede bezwaar is, dat de term 'DAT-opname-apparatuur' bovendien door zijn beperktheid ertoe leidt, dat video-kopieerapparaten, eveneens gebaseerd op dezelfde digitale techniek, en waarmee dus eveneens perfect audio kan worden gekopieerd er

buiten vallen wat derhalve een welkome sluipweg lijkt te bieden.

In het algemeen valt op - in de tekst van dit gehele hoofdstuk - de uiterste behoedzaamheid, ja scepsis, waarmee de benadeling van de rechthebbenden door toedoen van thuis kopiëren wordt beschouwd. 'Geen kwantificatie van nadelige invloed staat vast, geen behoorlijke onderzoeken verricht', 'thuis kopiëren stimuleert juist aankoop', enz. Zoals het beweerde voordeel dat rechthebbenden toch al genieten van de radio- of televisie-uitzendingen die op band worden opgenomen. Wat Nederland betreft is dit natuurlijk niet waar: de artiest en de producenten genieten geen inkomsten naar rato van de uitzendingen. Een ander voorbeeld is de suggestie kopieervergoeding reeds in te sluiten in de aanschafprijs ('*pay at source*'). Soms vervalt de Commissie regelrecht in onzinnige beweringen die we herkennen uit de betogen van tegenstanders van maatregelen tegen privé-kopiëren. Op een gegeven moment vindt men zelfs de uitspraak (3.10.4) dat bij regelgeving niet het principe opgaat dat dan in ieder geval iets beter dan niets is, maar dat helemaal niets doen soms de beste oplossing biedt. Dat is tenminste in dit verband een tamelijk grote gotspe.

Hoewel dus bij digitale technieken de Commissie haar gedachten laat uitgaan naar een technische methode om het privé-kopiëren te beperken, toch is eveneens opvallend dat dit uitsluitend blijkt te gelden voor audio. Hoewel de Commissie zegt de ontwikkelingen bij video waakzaam te zullen volgen, ziet zij vooralsnog geen aanleiding hier restrictieve maatregelen voor te stellen.

Wel weer positief is dat de mogelijkheid wordt onderkend dat b.v. DAT-apparatuur ook gebruikt kan worden voor het oogmerk van het beroepsmatig kopiëren, en dus het gevaar van het bedrijven van piraterij inhoudt. Daarom wordt voorgesteld (in het hoofdstuk over Piraterij) om in elke lidstaat de beschikbaarstelling van zulke professionele apparatuur te koppelen aan een vergunningen-systeem met registratie, à la het gebruik van vuurwapens.

Distributie-recht, uitputting en leenrecht

In hoofdstuk 4 komt dan de uitleen-/verhuur-problematiek aan de beurt. Ook dit is natuurlijk een politicum. Alleen wordt hier de lobby achter de oppositie uiteraard niet

gevormd door de kapitaalkrachtige *hardware* sector, maar door de in de cultuurpolitiek invloedrijke openbare bibliotheken.

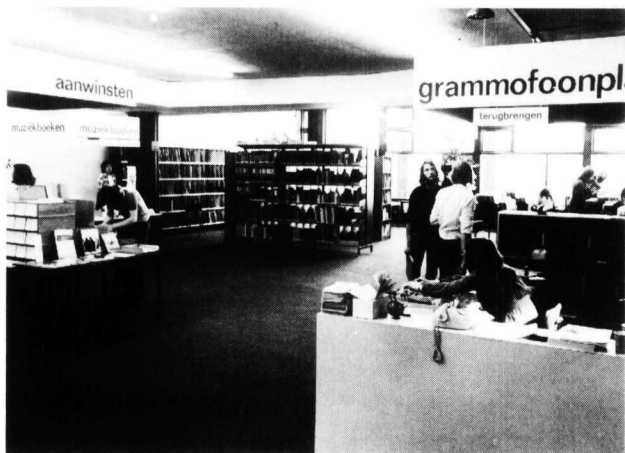
Een verwijt uit die hoek dat door voor een leenrecht te ijveren hij in feite het zegenrijke werk van de bibliotheken dwarsboomt wil natuurlijk geen enkele politicus horen. Maar toch, dit hoofdstuk vertoont niet de vlees-noch-vis trekken van het vorige. De Commissie komt in tegendeel met de on dubbelzinnige aanbeveling van een leenrecht voor audio- en video-opnamen, uit te dragen in een richtlijn.

Verder wil zij niet gaan (dus ze onthoudt zich van iets dergelijks voor wat bijvoorbeeld boeken betreft, noch ook breidt zij de gedachte uit tot iets dat een '*droit de destination*' zou mogen heten. Maar niettemin, voor geluids- en beeld dragers een richtlijn van de genoemde strekking uitvaardigen betekent het opleggen aan alle lidstaten van de verplichting een recht inzake commerciële verhuur in hun nationale wet in te voeren. En dat is dan een recht, gebaseerd op het auteursrecht, dus - anders dan in Duitsland waar de rechthebbende (dat is daar alleen de auteur) slechts het recht heeft op een billijke vergoeding - een echt verbodsrecht.

Dat is tenminste een steuntje in de rug voor degenen die op nationaal niveau voor de invoering van een dergelijk recht pleiten. Daartoe behoren, om ons even tot ons eigen land te beperken, natuurlijk de rechthebbenden op dit gebied en dat zijn precies de categorieën aan wie het Commissie-voorstel denkt: auteurs, uitvoerende kunstenaars en producenten van fonogrammen respectievelijk videogrammen. Maar als een dergelijke morele steun zal dit hoofdstuk ook worden ervaren door de ambtenaren die zich met deze materie bezighouden op het Ministerie van Justitie, wier gedachten eveneens uitgaan naar een auteursrechtelijke regeling en die reeds geruime tijd doende zijn op dit gebied voorbereidingen te treffen.

In Nederland stoot men dan al gauw op de bestaande leenrechtregeling. Nu geldt die weliswaar alleen voor boeken en is alleen gericht op bibliotheken, en vervolgens loopt die af op het einde van dit jaar (om de term maar eens te gebruiken: dan is ze 'uitgeput'). Maar de aan die regeling ten grondslag liggende opvatting (nl. dat ze te hantieren is als een instrument om cultuurpolitiek mee te bedrijven) is allerminst uitgeput.

Het is waar dat het minder verbazing wekt dat ondanks het politieke karakter van het onderwerp de Commissie met zo'n ferm standpunt komt, wanneer men bedenkt dat de in dit verband eigenlijk bij de horens te vatten heilige koe, de openbare bibliotheken, in het voorstel nu juist behendig omzeild is: het hoofdstuk spreekt (in de Engelse versie) over een *'right to authorize the commercial rental'*. Maar daarmee is in de discussie over de Nederlandse situatie evenmin het laatste woord gezegd. Allereerst voelen de hier bedoelde rechthebbenden in Nederland weinig lust de bibliotheken geheel en al buiten beschouwing te laten, wat begrijpelijk is als men alleen al denkt aan het reeds thans verbluffende en nog steeds toenemende aantal Compact Discs dat door zulke openbare bibliotheken wordt uitgeleend en waarvoor zij soms adverteren op een manier die menig commerciële verhuurder jaloers maakt. Maar ander-

Bibliotheek Fonothek Groningen

zijds is het ook niet gezegd, dat de opvatting van leen-regelingen in het kader van cultuurpolitiek automatisch halt houdt indien het om beeld- en geluidsdragers gaat. In Nederland zal de discussie gaan over het geheel der rechthebbenden, over het uitleenen in alle creatieve sectoren, en bedreven zowel op commerciële schaal als in openbare bibliotheken.

De culturele missie van de laatste instellingen is een element dat natuurlijk in de overwegingen zal meespelen. Vandaar dat er gedacht zou kunnen worden aan de mogelijkheid dat de rechthebbenden ermee zouden instemmen het verbodsrecht vrijwillig te temperen tot het recht op een billijke vergoeding in het geval van de openbare bibliotheken. Met andere woorden, een rechthebbende zou aan een bibliotheek niet de uitlening van zijn creatie (b.v. Com-

pact Disc) weigeren om een andere reden dan dat de bibliotheek geen vergoeding wenst te betalen. Dat in de praktijk aldus met de rol van de bibliotheken rekening zal worden gehouden heb ik ook al geopperd in geschrift *) en tijdens een over dit onderwerp gaande ledenvergadering van de Vereniging voor Auteursrecht. Er is echter geen reden op het gebied van beeld- en geluidsdragers een regeling te scheppen anders dan als een verbodsrecht, en wel in onverdunde vorm jegens commerciële verhuurders, bij wie sprake is noch van de culturele missie, noch van het ontbreken van winstbejag, noch van de financiering uit de algemene middelen. Commerciële verhuur bij boeken bestaat overigens niet meer sinds de dorpskantoorboekwinkel, die in de achterkamer ook een uitleen-afdeling had, is uitgestorven.

Dat de toekenning van een aldus als verbodsrecht geformuleerd leen- of verhuurrecht inzake beeld- en geluidsdragers overigens geen moment te vroeg zou komen worden geïllustreerd door de omvang van de uitleningen.

Enige cijfers over uitleen en verhuur. Er komt een marktonderzoek op instigatie van de NVPI en de Stemra, waarvan de resultaten hopelijk nog dit jaar bekend zullen zijn. Tot zover dus slechts hoogst globale gegevens.

Er zijn in Nederland 250 bibliotheken met een muziekafdeling. 180 vestigingen hebben een eigen collectie; de overige 70 vestigingen betrekken hun Compact Discs uit een centraal depôt van de NBLC. De bibliotheken met een eigen collectie zijn onder te verdelen in drie categorieën.

De eerste groep (circa 20 vestigingen) wordt op 'traditionele' wijze gesubsidieerd. Dat wil zeggen dat ze een vergoeding krijgt voor de kosten van handeling. Veelal leggen deze vestigingen zich toe op het zgn. culturele repertoire. De uitleentermijn bedraagt doorgaans drie weken (à f 2,50).

De tweede groep omvat circa 10 vestigingen die volledig kostendekkend hun CD-catalogus exploiteren. Veelal is er een uitgebreid aanbod aan top-repertoire dat verhuurd wordt à f 4,50 per week (soms twee weken).

De derde - en grootste - groep (de overige 150 vestigingen) krijgt alleen de overhead-kosten gesubsidieerd. De uitleentarieven bedragen doorgaans f 2,50 per twee weken. Een in de ogen van de NBLC

te commerciële exploitatie wordt tegengewerkt.

De omvang van de collecties varieert sterk. Er zijn vestigingen met 15.000 exemplaren, maar ook met 250. Gemiddeld gaat men echter uit van tussen de 1.000 en 1.500 exemplaren. Doorgaans is de helft van de collectie in de verhuur.

Uitgaande van 180 vestigingen met gemiddeld 1.250 Compact Discs en een gemiddelde verhuurfrequentie van 25 keer per jaar tegen een tarief van f 2,50 komt men tot de volgende rekensom:

$$180 \times 1.250 \times 25 \times f \ 2,50 = f \ 14.062.000,-$$

Dat is dan de naar boven afgeronde huur-omzet van Compact Discs in bibliotheken per jaar.

Wat de commerciële verhuur aangaat, zijn het vooral videotheken die overgaan tot het voeren van Compact Discs in hun assortiment bestemd voor verhuur. Helaas is over dit segment geen enkele informatie beschikbaar. Wel wordt geschat dat éénderde tot de helft van het aantal video-verhuurpunten Compact Discs verhuurt. Samen met andere verhuurpunten als fotozaken, tabakshandelaren, e.d. zou dat ca. 600 à 700 verhuurpunten van Compact Discs betekenen. Overigens zijn dit doorgaans slechts kleine collecties (tussen de 100 en 250 titels). Dit zou tot de volgende rekensom kunnen leiden:

$600 \times 175 \times 25 \times f \ 2,50 = f \ 6.562.000,-$
In deze berekening is uitgegaan van gemiddeld 254 verhuringen per titel per jaar, zoals bij de bibliotheken. Omdat commerciële verhuurinstellingen doorgaans dagverhuur hanteren zou dat echter wel eens te laag kunnen zijn ingeschat.

Concluderend kan worden gesteld dat op grond van de beschikbare informatie de markt van CD-verhuur meer dan twintig miljoen gulden omvat.

Het gaat er mij niet om de accuratesse van bovenstaande schattingen *à tort et à travers* vol te houden. Zij dienen slechts één doel in dit bestek: aan te tonen dat in verhuur in elk geval veel geld omgaat, en dat het aannemelijk is dat daardoor de handel beïnvloed wordt, en, om misverstanden te voorkomen, niet in positieve zin.

Wat er niet in staat

Na deze kleine détour naar het Nederlandse, nu weer terug naar het Groenboek. We hebben thans de inhoud wel doorgenomen en kunnen de becommentariëring als geïn-

digd beschouwen. Maar het is ook interessant even halt te houden bij wat er niet in staat.

Toen de Commissie zich eenmaal uitgesproken had voor het maken van een keuze in plaats van een totale behandeling van de intellectuele eigendom, mocht men er van uitgaan dat die keuze gemaakt zou worden aan de hand van urgentie van aanlegenheden waarvoor een gemeenschapsregeling wenselijk is. En dan treft het onmiddellijk, dat de kwestie van de beschermingsduur daaronder niet blijkt voor te komen. Niet belangrijk genoeg geacht? Dat kan men nauwelijks aannemen. Juist de verschillen in de duur - in het geval van de naburige rechten van uitvoerende kunstenaars en producenten - op grond van de verschillende nationale wetgevingen leveren problemen op bij grensoverschrijdend verkeer en hebben al menige rechtsstrijd opgeroepen. Dit kan de Commissie niet onbekend zijn. Vergeten dan? Gelet op het bovenstaande dus niet erg waarschijnlijk. Bovendien hebben de geïnteresseerden herhaaldelijk de Commissie op deze feiten gewezen. De enige conclusie dringt zich op, dat de zaak politiek te controversieel bleek en men dus maar van behandeling heeft afgezien. Dat zou dan wel eigenaardig zijn, immers een geheel nieuwe ontwikkeling; eerder leek het onderwerp geheel verstoken te zijn van enige explosieve lading. Hoe dit ook zij, simpele ommissie - is struisvogelpolitiek - lost niets op en maakt de problemen er niet kleiner op. We zijn dus, naar mij voorkomt, alleszins gerechtigd er bij de Commissie op aan te dringen dit verzuim alsnog en op korte termijn te herstellen.

Bij de door dit Groenboek ontstane discussie zal het onderwerp sowieso er wel bij betrokken worden. Voor de stelling, dat in een eerder stadium het ook wel de bedoeling geweest was dit onderwerp te behandelen zal de argwanende lezer misschien ook wel een argument ontdekken in restanten waarin een echo van een opvatting van de Commissie doorklinkt, gelijk bijvoorbeeld in 4.10.8, waar voor de duur van een leenrecht aansluiting gezocht wordt bij algemene begrippen en er dan ook verwezen wordt naar de op het gebied van de intellectuele eigendom gebruikelijke vijftig jaar.

We moeten natuurlijk de Commissie dankbaar zijn voor de inspanning en inten-

Vervolg op pagina 22, 2e kolom.

Handige A4-tjes van de NVPI

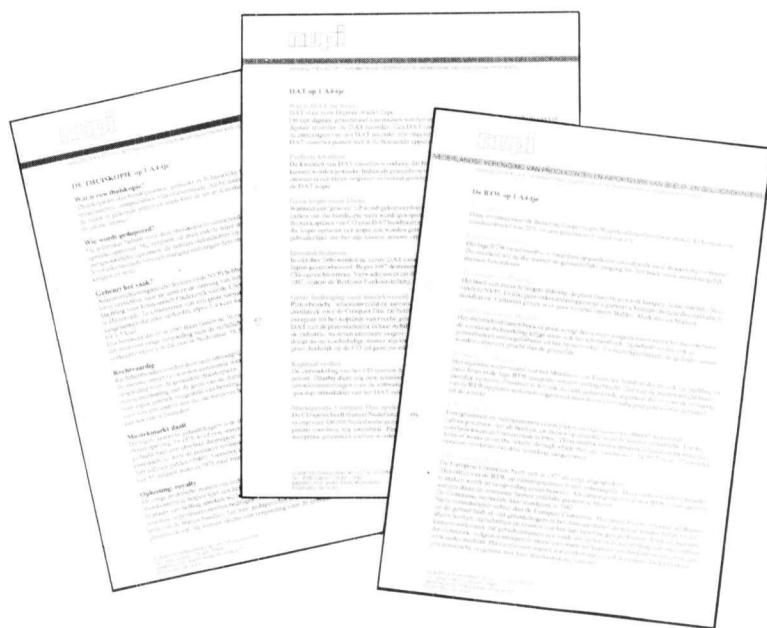
Het lijkt een anachronisme dat de NVPI, als belangenbehartigende organisatie van de audio- en videobranche zich voor haar nieuwste informatie-medium bedient van het geschreven en gedrukte woord. In een tijd dat steeds nieuwe audio-visuele media zich aandienen en de informatie-ontvanger zich regelmatig geconfronteerd ziet met flitsende, kleurrijke en klinkende presentaties, heeft de NVPI gehoor gegeven aan de vooral uit politiek Den Haag afkomstige wens om over belangrijke onderwerpen haar argumenten op z.g. A4-tjes ter beschikking te stellen. Beleidsbepalers hebben behoefte aan korte, zakelijke en vooral betrouwbare informatie over actuele onderwerpen. Regelmatig werd in discussies tussen de Vereniging en politici de wens geuit: 'Geef me jullie argumenten nu eens op één A4-tje', waarbij het stille verwijt dat wij weer eens te wijdlopieg waren geweest, goed werd verstaan.

Natuurlijk zijn niet alle onderwerpen geschikt om in zo'n kort bestek samen te vatten. Er werd wel eens verzucht dat de bijbel zich ook niet op een A4-tje liet herschrijven. Toch moet worden toegegeven dat de opdracht om uitermate beknopt te formuleren de argumenten en overwegingen vaak sterker maakt en het eigen denken scherpt. In ieder geval blijkt uit de praktijk dat de gebruikers er goed mee kunnen werken, iets ongenueanceerder wellicht maar wél zo effectief.

Over drie hete hangijzers is inmiddels in deze vorm gepubliceerd: de Thuiskopie, de DAT-Recorder en de BTW. De A4-tjes geven in zeer korte alinea's de standpunten van de industrie weer en vermelden de argumenten van de tegenpartij over toevoeging van enig commentaar. Duidelijk komt naar voren wat er door de branche gewenst

of geëist wordt. Elke politicus of ambtenaar die ze leest weet binnen vijf minuten wat er van hem of haar gevraagd wordt. De A4-tjes zijn op stevig karton gedrukt en geplastificeerd zodat ze niet gemakkelijk weg raken.

Geïnteresseerden kunnen ze gratis verkrijgen bij de NVPI te Hilversum.

Wim Koole

Toezien in verbondenheid

Met het aanbieden van het voorlichtingsadvies 'Jeugd en Video' aan WVC-Minister Brinkman in december 1987 vonden de werkzaamheden van de Gemengde Commissie Videovoortlichting een natuurlijk einde. De Minister betuigde zijn instemming met het werkstuk. Hij ontsloeg de commissie van haar taak en nodigde de leden vervolgens uit om voortaan de Raad van Toezicht te vormen. Deze Raad heeft tot taak om de adviezen op hun praktische bruikbaarheid te toetsen gedurende een periode van twee en een half jaar, tot midden 1990. Het advies zegt: 'De Raad van Toezicht heeft in de eerste plaats een begeleidende taak'. Zij volgt en bespreekt de ontwikkelingen op videogebied. Andere taken zijn een controlerende rol n.l. toezien dat de 'herenovereenkomsten' tussen overheid, de industrie en de detailhandel ook nageleefd worden en als adres functioneren waar klachten kunnen worden gedeponeerd. De Raad heeft nog maar enkele vergaderingen achter de rug. Het is nog te vroeg om al evaluerende conclusies te trekken. Toch is het geen al te groot waagstuk om nu al te voorspellen dat de 'dynamiek van waarden en normen' een belangrijke impuls voor de komende gesprekken zal zijn. Zó karakteriseert het rapport 'Jeugd en Video' de eerste noodzaak voor het toezicht. Achteraf kan gezegd worden dat die dynamiek ook bepalend is geweest voor de gesprekken in de commissie.

Omdat dit een persoonlijke notitie is en geen officieel verslag, wil ik het met mijn eigen ervaringen toelichten. De uitnodiging

om voorzitter van de commissie te worden sprak me vooral aan door de uitdaging. Tegenstrijdige belangen konden de samenstelling van een advies wel eens tot een moeilijke opdracht maken. En dat schrok me niet af omdat juist de contro-

roversiële aspecten van de vraag me interesseren. Wat was het geval? In ruil voor het nalaten van wettelijke maatregelen verlangde de overheid van de videobranche een extra investering van moeite en middelen.

Aan de producenten en de detaillisten van videocassettes werd gevraagd om zich ten dienste van een consumentenvoorlichtingsstelsel aan afspraken met de overheid te binden. Een min of meer opgedrongen zelfcensuur ook nog zelf te moeten bekostigen is een weinig attractieve invitatie. Zelf had ik ook mijn vragen. Waren we niet bezig genoegdoening te verschaffen aan overbezorgde Kamerleden? Zeker binnen het eigen gezin hechten mensen van nu er grote waarde aan zelf een vrije, autonome keuze te kunnen maken. Voor kinderen en jonge mensen is onze audio-visuele cultuur vanzelfsprekend. Zij maken er een veelzijdig gebruik van, zowel actief als passief. Televisie en de videorecorder zijn bij uitstek attributen voor gezinsgebruik. Waren we niet bezig in te spelen op een bezorgdheid, die niet uitblonk door werkelijkheidsbesef?

Er waren nog meer vragen. Via deze commissie wilde de overheid aan handel en industrie een taak delegeren. Onder de zo positief klinkende en algemeen aanvaarde term 'Consumentenvoorlichting' zouden onherroepelijk pedagogische veronderstel-

lingen schuil gaan. Een leeftijdscode wil aan opvoeders een gevoel van veiligheid en zekerheid geven. Hoe zouden we die bedoeling voldoende kunnen garanderen als we de uitvoering van die taak uit handen moesten geven aan de industrie? Tenslotte vroeg ik me af: wil ik eigenlijk wel meedoen aan die zorgelijkheid? Over de problematiek van kinderen, televisie en video is al heel wat zorgwekkends geschreven waar ik persoonlijk maar weinig waardering voor heb. Een boek als 'Het einde van de kindertijd' van de ook in ons land vertaalde Amerikaanse media-ecoloog Neil Postman geeft vóór onze kinderen te willen beschermen maar maakt zich ondertussen uitsluitend bezorgd om de opvoeders en hun problemen. Op het eerste gezicht leek het ook niet ondenkbaar dat de commissieleden uit de kring van de filmkeuring en de kunstzinnige vorming zwaar zouden tillen aan de zelfregulering door de branche op een terrein met zoveel hoofden en zinnen, voetangels en klemmen.

Terugblikkend is het vooral de openhartige samenwerking die de commissie in staat heeft gesteld haar advies met een opgewekt gevoel en binnen de gegeven tijdslimiet af te sluiten. Handel en industrie stelden zich van meet af aan coöperatief op door de vraag van de overheid als een redelijke wens op te vatten, waar samen de best mogelijke uitvoering voor moest worden bedacht. Dat opende voor de adviseurs namens de overheid de kans om het eigen initiatief onbevengd te ondersteunen. De openhartigheid kwam het sterkst tot uiting in de discussies over de criteria waarmee de medewerkers van de producenten de videocassettes straks zouden moeten beoordelen. We waren ons steeds bewust daar een theoretische keuze te moeten doen, die in de praktijk nog veel dilemma's zou kunnen meebrengen. Stimulerend was dat de commissieleden er met de nodige scepsis en gevoel voor humor - ook jegens de eigen achterban - aan hebben gewerkt. Ieder had zo zijn eigen vragen bij de opzet van het systeem.

Zo waren we er ook redelijk op voorbereid dat er het een en ander aan kritische vragen zou loskomen bij het openbaar worden van het advies. Door de sterke godsdienstige opvoedings-traditie zijn vooral journalisten in ons land overgevoelig voor iedere maatregel die naar bevoogding zweemt. Daar kan ook nog in meespelen

dat de filmindustrie en ook de massamedia vanouds nog de naam hebben zelfcensuur uit angst voor taboes toe te passen. Op een enkele stereotiepe klacht over 'restaurantwerkzaamheden' en 'de kinderen worden er toch niet beter van' na is het advies echter positief ontvangen. Is de invloed van film en televisie op kinderen en jonge mensen toch zó omstreken dat het algemeen zinnig wordt geacht om ouders en opvoeders een handje te helpen met respect voor hun eigen verantwoordelijkheid?

Op de middag van de aanbieding van het commissie-advies aan de Minister gebeurde er iets, dat voor mij de grens markeert tussen de periode van de commissie en de komende van de Raad van Toezicht. Marga van Praag - redactrice van het Jeugdjournaal - belde op dat de redactie die avond aandacht wilde besteden aan de komende leeftijds codering. Voorwaarde van de redactie was dat zij mij twee video-fragmenten zou laten zien. Daarna zou ik moeten uitleggen welke leeftijds aanduiding de vertoonde film zou krijgen en waarom.

Ondanks mijn protest dat ik zo de nadruk zou wekken dat de leeftijdskeuze aan de hand van een fragment zou worden vastgesteld en ondanks mijn bewering dat ik niet tot het selecte gezelschap van de 'classificeerders' behoorde, stemde ik toe. Aan een medewerker van de videotheek werd door de redactie gevraagd twee fragmenten uit te zoeken. Eén uit een vaak uitgeleende gewelds film en één uit een pornofilm. Geen van beiden zouden we die fragmenten van te voren mogen zien om de spontaniteit van het onderwerp niet in gevaar te brengen. Toen de camera draaide startte als eerste het geweldsfragment, dat liet zien hoe een reddingsboot vol Vietnamvluchtelingen door een als kustwachtpatrouille vermomde terreurbende werd gemित्रailleerd. De scène ontlokte de journaalredactie al na een halve minuut zoveel spontaan afgrijzen en de kreet 'dat wordt toch alsjebliet wel zèstien?' dat de voorgenomen test niet meer is doorgegaan.

Deze gebeurtenis markeert voor mij treffend het verschil tussen de periode

waarin de theorie van de voorlichting werd opgesteld en de praktijksituaties waarmee de Raad van Toezicht zich zal moeten bezighouden. Het effect werd nog versterkt toen we in de Raad samen keken naar een aantal filmfragmenten die de NVPI aan medewerkers liet zien om hen voor te bereiden op de dilemma's die bij de classificatie onherroepelijk zouden opkomen. De eerste oogst van 'score-lijsten' (aan de hand waarvan de leeftijdscode wordt vastgesteld) laat in deze beginfase al zien hoe het vooral de rol van de Raad zal moeten zijn om mee te leven met de vragen uit de praktijk. Verheugend en typerend voor de goede samenwerking is het om vast te stellen dat de eerste positief kritische vragen om het advies inhoudelijk aan de praktijk te toetsen uit de branche zelf naar voren komen. Vandaar dat ik het er op waag om de toezichthoudende taak als een 'toezien in verbondenheid' te karakteriseren. Op de studie-videoband van de NVPI is een fragment te zien uit een film over een jeugdige straatbende. Jonge meisjes staan in een steeg in de rij omdat ze verlangen door de - uitsluitend uit jongens bestaande - bendeleiding te worden gekeurd op hun kwaliteiten om als prostituees voor de bende te gaan werken. Met onuitgesproken minachting worden sommige meisjes afgewezen en andere als proefpersoon aan bendeleden toegewezen.

Toen we het criterium 'brutaliserend geweld' doordachten hebben we nooit aan een situatie als deze gedacht, die uiterlijk zó geweldloos maar feitelijk zó gewelddadig is. 'Omdat classificeerders in de praktijk kunnen stuiten op beeldinhouden die niet onder te brengen zijn bij de opgenomen criteria (dat zijn: brutaliserend geweld; drugs en porno) maar waarvan men meent dat het onwenselijk is ze te vertonen voor kinderen jonger dan 12 of 16 jaar is er een vierde, zogenaamd 'open criterium' toegevoegd', zegt het advies.

Het zou me niet verbazen als de toepassing van dit open criterium in de nabije toekomst het meest boeiende agendapunt van de Raad wordt. Dan zou ook haar rol het best tot zijn recht komen: meeleven in een gezamenlijke taak die - omdat ze nooit volledig te delegeren valt - om een onderlinge discussie blijft vragen.

Wim Koole is voorzitter van de Raad van Toezicht.

Vervolg van pagina 18

tie die tot dit Groenboek hebben geleid. Er is nu althans een positiebepaling van de Commissie, en na het lange wachten kan men nu tenminste constateren dat er dan tenslotte toch iets tot stand gekomen is, dat op menige plaats goede inzichten verraadt en nuttige aanzetten bevat voor verdere regelingen. Maar met alle positieve gevoelens en erkentelijkheid daarvoor jegens de Commissie, neemt dit alles niet weg dat bij deze arbeid toch te weinig chlorophyl aan dit document is meegegeven, zodat het nodige en verversende element, kenbaar aan de in de naam bedoelde frisse groene kleur, ontbreekt. En dat is zorgelijk, want het zijn de gele bladeren die het eerste afvallen.

**) 'Een keten van hete hangijzers' brochure NVPI, 1985, blz. 23 t/m 26.*

'Verhuur is wel vermoeiend maar niet uitputtend', AMI, nummer 3, Juni 1988, blz. 53 t/m 55.

Rob Edwards

CD ontwikkeling, sneller dan de marktonderzoeker kan opschrijven

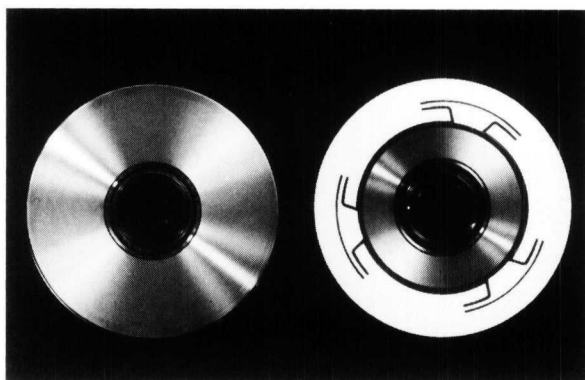
Inmiddels is het onvoorstelbaar dat men nog maar een paar jaar geleden familie en vrienden kon verbazen met een demonstratie van de zojuist verworven CD-speler en de eerste daarvoor gekochte compact disc.

Vijf jaar na de introductie - maart 1983 - blijkt dat 60% van het totale door de consument aan geluidsdragers bestede bedrag voor rekening van de CD komt. Een jaar geleden was dat nog slechts 40%; toch was dat toen ook al het dubbele van het jaar daarvoor. Het grote publiek heeft de CD omarmd in een verbluffend hoog tempo. Knappe vooruitrekenaars mogen die ontwikkeling dan steeds voorspeld hebben, het zou waarachtig niet de eerste keer zijn dat voorspelling en werkelijkheid niet helemaal kloppen, om het maar voorzichtig uit te drukken.

De verkoop van de CD-speler gaat in ieder geval wel sneller dan de prognose van vijf jaar geleden aangaf. Toen dacht (in ieder geval hoopte) men 40% van de Nederlandse huishoudingen in 1990 voorzien te hebben van een speler. Thans neemt men aan dat 50% zelfs aan de lage kant is. Nederland loopt in die ontwikkeling duidelijk voorop, samen met Japan.

De vraag dringt zich op hoelang de jaarlijkse verdubbeling in compact disc-omzet zich zal voortzetten. Gezien de te verwachten verkopen van CD-spelers zou de tendens nog wel een paar jaar kunnen voortduren.

Vast staat nu al dat de Nederlandse muziekindustrie daar niet maximaal van zal kunnen profiteren.

Links: CD, rechts: CD-single

Het op grote schaal thuis kopiëren, het ontbreken van een leenrecht voor geluidsdragers, het onthouden aan de industrie van een eigen recht als producent, kortom al die zaken waar Mr. R. A. E. Stuyt elders in dit BlauwBoek alle aan-

dacht aan geeft, vormen zeer serieuze bedreigingen.

Het aanbod van vele honderdduizenden, onwaarschijnlijk goedkope CD's - van tien gulden en lager - soms van goede maar meestal van inferieure kwaliteit, doet niet alleen het imago van de compact disc geen goed, het vreet ook aan de wortels van de industrie in Nederland. Het betreft hier vooral CD's die door buitenlandse handelaren op de Nederlandse markt worden aangeboden en zo goedkoop kunnen zijn omdat handig gebruik gemaakt wordt van auteursrechtelijke complicaties. Daarbij spelen vooral de verschillen in de wettelijke beschermingstermijnen van de producentenrechten een rol. De originele opnamebanden liggen echter veilig in de kluisen van de platenmaatschappij, zodat voornoemde handelaren hun werkzaamheden alleen maar kunnen verrichten door kopieën van LP's te maken, met alle negatieve kwaliteitsgevolgen van dien. Het moge duidelijk zijn dat deze lieden bovendien geen cent betalen aan de uitvoerende artiesten, terwijl er evenmin sprake is van een vergoeding voor de platenmaatschappij die de vaak dure, oorspronkelijke opname heeft bekostigd, om verder maar te zwijgen over alle investeringen verband houdende met het bekend maken van de artiest. Over het eer-

ste halve jaar werden naar schatting ten minste anderhalf à twee miljoen van dergelijke CD's geïmporteerd in Nederland.

Dit zijn geen luxe zorgen van een gezonde branche in de geest van - maken wij dit jaar weer veertien of maar dertien procent rendement -.

De branche is weer gezond, dat wel. Zij zou het alleen ook graag willen blijven.

De CD-ontwikkeling verloopt sneller dan verwacht maar ook sneller dan de marktonderzoeker hem kan opschrijven. Dit slaat dan vooral op de explosieve ontwikkeling van de CD-single gedurende de eerste helft van dit jaar. Op dit moment is het nog niet mogelijk de CD-single-verkopen apart te rapporteren. De verkopen zijn

in deze publikatie nog inbegrepen in de CD-verkopen als zodanig.

De CD omzet belooft in de eerste zes maanden van dit jaar al 65% van de totale jaaromzet in 1987. De omzet in LP's daarentegen is teruggelopen tot een derde van de jaaromzet; vorig jaar bedroeg in dezelfde periode het gedeelte t.o.v. het jaar daarvoor nog ruim 40%. Ondanks de onmiskenbaar dalende tendens vormt een omzet van bijna 80 miljoen gulden over de eerste zes maanden van dit jaar nog een respectabel bedrag en is de LP qua belang nog steeds de tweede geluidsdrager. De musicassette omzet blijft stabiel en schommelt al jaren rond de 10%; het ene jaar wat lager, het andere wat hoger.

1. Omzetontwikkeling van de totale geluidsdragersmarkt in Nederland

- gebaseerd op door de consument betaalde prijzen, incl. BTW

De totale omzet in de eerste zes maanden van 1988 steeg met 18% ten opzichte van dezelfde periode in 1987 (358 miljoen gulden t.o.v. 303 miljoen gulden). Indien deze stijging voor het gehele jaar 1988 zou blijken te gelden, dan zal een jaaromzet van ruim 800 miljoen gulden genoteerd kunnen worden.

2. Verdeling van de muziekmarkt in geluidsdragers

- in miljoenen guldens
- gebaseerd op door de consument betaalde prijzen, incl. BTW

JAAR	OMZET IN MILJOEN GULDEN
1982	520
1983	475
1984	485
1985	540
1986	570
1987	720
1988 (6 MND.)	358

JAAR	CD	MC	SINGLE/MAXI	LP
1983	8	66	70	328
1984	25	75	80	305
1985	66	90	80	305
1986	148	74	83	265
1987	330	85	79	226
1988 (6 MND.)	215	32	32	79

3. Verdeling van de geluidsdragersmarkt in grammofoonplaten, musicassettes en compactdiscs
– in miljoenen stuks

JAAR	PLATEN	MC	CD	TOTAAL
1982	35,5	4,0	–	39,5
1983	30,5	4,5	0,2	35,2
1984	28,9	4,0	0,5	34,4
1985	27,9	5,5	1,4	34,8
1986	25,5	4,8	3,2	33,5
1987	24,4	5,2	8,8	38,4
1988 (6 MND.)	9,3	2,3	7,0	18,6

Gedurende het eerste halve jaar werden 7 miljoen CD's verkocht. Zoals al opgemerkt in de inleiding is hierin het aantal verkochte CD-singles begrepen.

De vinyl-single-verkopen zijn begrepen in het gerapporteerde aantal platen. Hieruit blijkt dat in totaal 9,3 miljoen platen door

het publiek werden gekocht en 7 miljoen CD's. Over de vergelijkbare periode in 1987 waren die getallen respectievelijk 13,2 miljoen platen en 2 miljoen CD's. Het lijkt logisch te verwachten dat in de loop van dit jaar die twee lijnen elkaar zullen kruisen ten gunste van de CD-verkopen.

4. Verdeling van de muziekmarkt in genres
– in miljoenen guldens

JAAR	POP INT.	POP NAT.	KLASSIEK	DIVERSEN
1982	322	141	36	21
1983	295	119	36	25
1984	322	108	43	12
1985	366	112	43	19
1986	381	92	62	35
1987	446	101	87	86
1988 (6 MND.)	211	54	43	50

Het meest opvallende en tegelijkertijd verheugende is dat voor het eerst sinds jaren het aandeel in nationaal repertoire niet alleen niet verder gedaald is maar zelfs iets gestegen is.

Over het gehele jaar 1987 was het aandeel

14%, terwijl het de eerste 6 maanden van dit jaar opliep tot 15%. Het is nog te vroeg om te kunnen vaststellen of dit een incidentele opleving is of dat er sprake is van een echte ommekeer. Waarschijnlijk is dit helaas niet het geval, omdat de omzetsijging

vooral wordt bepaald door toename van het CD-aandeel in de omzet nationaal repertoire - zie ook onder 6 -.

Het aandeel van klassiek bleef met 12% constant. Het aandeel internationaal populair repertoire daalde van 62% tot 59% maar

dit betekent niet dat het belang minder is geworden aangezien de categorie diversen, waarin voornamelijk zgn. compilatie-platen zijn ondergebracht met zeer veel internationaal populair repertoire, steeg van 12% tot 14%.

5. Welke leeftijdsgroepen kochten CD's?

LEEFTIJD	12-19	20-29	30-39	40-49	50+
LANDELIJKE OPBOUW	16%	22%	21%	14%	28%
CD BESTEDINGEN 1985	1,4%	54%	24%	13%	7,6%
1986	3,0%	36%	31%	16%	14 %
1987	7,0%	43%	27%	10%	13 %
1988 (6 MND.)	7,0%	41%	31%	11%	10 %

De twintigers en dertigers vormen ook nu weer de veruit belangrijkste kopersgroep voor CD's. Maar liefst 72% van de bestedingen in CD's is door deze groep kopers gerealiseerd. Over het gehele vorig jaar was dat 70%, zodat het belang van deze groep nog verder is gestegen. De vijftig-plussers daarentegen kochten met elkaar minder CD's, zodat het aandeel daalde van 13% tot 10%.

Opvallend is dat het aandeel in de omzet die door tieners werd gerealiseerd stabiel bleef, 7%. In 1987 verdubbelde het belang nog t.o.v. 1986.

De stagnatie die zich nu voordoet bevestigt het vermoeden dat het thuiskopiëren in deze groep buitengewoon populair is en een zorgwekkende omvang aan het aannemen is.

6. Verdeling van de CD-aankopen naar genre

TOTALE VERKOPEN		KLASSIEK	POPULAIR INTERNAT.	POPULAIR NATIONAAL	DIVERSEN
CD AANDEEL DAARVAN	1987	63%	42%	22%	32%
	1988	69%	59%	52%	64%

Bovenstaande cijfers laten duidelijk zien dat in de drie hoofdgenres de CD meer, of veel meer dan de helft van de omzet bepaalt. In 1987 gold dit nog alleen voor klassieke mu-

ziek, nu dus voor het totale repertoire. Vooral de stijging bij het nationale repertoire is spectaculair.

7. Verdeling van de muziekmarkt naar aankoopplaatsen
 – in % van de omzet in geld

	1988	1987	1986	1985	1984	1983	1982
GRAMMOFOON- PLATENWINKELS	58	59	57	57	59	59	59
WARENHUIZEN	22	21	21	21	19	17	19
CLUBS	7	7	10	12	10	10	8
DIVERSE AANKOOPPLAATSEN	13	13	12	10	12	14	14

Er heeft zich in dit eerste halve jaar een lichte verschuiving voorgedaan ten gunste van het warenhuis. Ook hier is het te vroeg om te kunnen constateren of het warenhuis, na jarenlang op hetzelfde niveau te zijn gebleven, deze trend thans definitief heeft doorbroken.

Deze publikatie kwam tot stand in samenwerking met de NVPI-marktonder-

zoekcommissie, bestaande uit Ton van Beusekom (EMI), Richard Denekamp (CBS), André van der Leest (Polydor), Frank Moors (BMG/Ariola), Anton Witkamp (Phonogram).

De cijfers zijn gebaseerd op het panel-onderzoek uitgevoerd door AGB Attwood te Dongen en op de branche-statistiek verzorgd door de NVPI.

Links CD, midden LP, rechts 3e-Classie

Een somber Hollands liedje?

De laatste jaren manifesteert zich een sterke terugloop in de omzet van ons nationale repertoire. Konden wij in het begin van de jaren tachtig nog melden dat het Nederlandse produkt een derde van de totale omzetkoek uitmaakte, vandaag praten we nog slechts over een magere twaalf tot dertien procent. Er is een groot aantal vaak uiteenlopende oorzaken die hebben geleid tot het afglijden van het omzet-volume.

In het midden van de jaren tachtig, toen de Compact Disc zijn opmars begon, was het meestal niet lonend om ook nationaal produkt op CD uit te brengen. De aanmaakkosten waren hoog en de vaak lage verkoopverwachting deed de platenindustrie regelmatig beslissen om geen CD van haar Nederlandse artiesten op de markt te brengen. Hierdoor bleef de omzet in nationaal repertoire enigermate achter. Inmiddels is dit gelukkig voor een gedeelte gecompenseerd en zien wij al onze nieuwe releases ook op Compact Disc verschijnen.

Het privé kopiëren is de laatste jaren enorm toegenomen. Veel Nederlandse artiesten ondervinden aan den lijve dat hun nieuwe uitgaven bij de fonothek op de hoek voor een weekendje te huur is. Uiteraard worden deze platen of musicassettes veelvuldig gekopieerd op blanco cassettes. De musicassette is een Nederlandse uitvinding die al in 1963 op onze markt werd geïntroduceerd. Het zal de zuinige aard van de Hollander wel zijn die er voor zorgt dat op elke musicassette tien blanco cassettes worden verkocht. In de ons omringende landen ligt die verhouding geheel anders, bij voorbeeld één musicassette op twee blanco's. Uiteraard lijden platen van internationale artiesten ook onder het thuis kopiëren maar door het grotere marktaandeel van internationaal repertoire op de Neder-

landse markt is het effect minder dodelijk dan voor het kwetsbare nationale repertoiresegment.

Met onze kleine markt van zo'n achttien miljoen consumenten (Nederland en Vlaams België) moet een opname al zeer succesvol zijn willen de opnamekosten en initiële marketingkosten terug verdiend kunnen worden. De consument verwacht van een Nederlandse plaat een internationale kwaliteit; door de verhoogde confrontatie met Anglo-Amerikaanse produkties is dit kwaliteitsbesef de laatste jaren sterk toegenomen. Helaas bestaat er in het buitenland weinig belangstelling voor Nederlandse artiesten. Er bestaan wel enkele uitzonderingen van groepen die internationaal carrière hebben gemaakt, zoals Focus en Golden Earring. Meestal echter scoren wij in het buitenland zogeheten *one-offs*, eendagsvliegen die één keer hoog op een buitenlandse hitparade voorkomen, zoals Shocking Blue met *Venus*, Tee Set met *Little Green Bag* en George Baker met *Una Paloma Blanca*. Het is eigenlijk niemand ooit gelukt deze en dergelijke artiesten mondiaal uit te bouwen, zoals bij voorbeeld wel is gebeurd met Aha, Europe en Abba.

Cultuurpatronen veranderen en zo is ook de attitude ten aanzien van het muziekbeleven sterk gewijzigd. Vroeger moest men, na de Oudejaarsavond-conférence van Wim Kan in de rij staan om zijn langspeelplaat te kunnen kopen. Toon Hermans' televisie-optreden zorgde voor overwerk bij de platenmaatschappij om 's nachts nog alle pakketjes naar de winkelier te kunnen versturen. Met dit soort fenomenen is het helaas afgelopen. Tien jaar geleden werd er nog gevochten om een platencontract met één der vele kleinkunst-vedetten; vandaag worden er nauwelijks meer

opnamen gemaakt van de nieuwe theatershows en cabaretiërs. Een succesvol zaaloptreden is tegenwoordig bepaald geen garantie meer voor een succesvolle plaat. Dit geldt ook voor niet Nederlandse genres als bij voorbeeld de jazz. De beleving die het publiek ondergaat tijdens het North Sea Jazz Festival of in de jazzclub is kennelijk niet op de plaat of de CD te vangen. Bovendien is de keuze voor de jazzliefhebber uit het beschikbare repertoire moeilijk. Miles Davis nam ongeveer honderdzeventig elpees op; menig consument zal zich afvragen welke de beste is.

De dalende trend in het populaire omzetsegment is ook af te lezen aan het afnemen van het aantal gouden en platina onderscheidingen. De producent is vaak gedwongen om dure TV-spots te kopen om met prestigieuze projecten toch nog grote aantallen te behalen. In feite acht ik dit een noodgreep. De Hollandse pop- en rockmuziek heeft het moeilijk tegenover de constante toevloed van dure videoclips uit het buitenland. Sky Channel, MTV en Super Channel hebben een enorme impact op de consument en ook op de smaakmakers in het Hilversumse. Ondanks de subsidie-mogelijkheid die de Stichting Conamus biedt blijft het produceren van een lokale videoclip een uiterst kostbare onderneming, die de totaal beschikbare budgetten onevenredig zwaar belast. De promotiegelden die ons in staat moeten stellen om effectief met het buitenland te concurreren zijn niet aanwezig. Het is de vraag of onze Nederlandse pop-cultuur de mediakracht van de MacDonalds, Pepsi Cola's en Japanse automobielen zonder extra hulp kan bevechten. Ik denk van niet.

Het heelal houdt niet op in Hilversum. 1992 zal hopelijk niet het jaar zijn dat het Hollandse lied begraven wordt. We willen niet in de rij staan met de Basken, de Ieren en de Finnen, om financiële ondersteuning te krijgen voor het behoud van onze taal. Het wachten is op een herleving van de belangstelling voor het nationale product, zoals we die mochten meemaken aan het begin van de jaren tachtig met Doe Maar, Het Goede Doel, Drukwerk of solisten zoals Koos Alberts en André Hazes. Het wachten is ook op een beetje meer moed bij de Nederlandse producenten, ruimere financiële mogelijkheden om de export van onze muziek te bevorderen, en een groter 'wij'-gevoel bij een aantal Hilversumse smaakmakers. De tijd zal het leren.

Kick Klimbie is voorzitter van de NVPI-Audio

Kick Klimbie, Ruud Gullit en André Hazes

Ondanks effectieve bestrijding piratenpotentieel niet afgenomen.

Zolang het om tastbare zaken gaat is iedereen het verschil tussen mijn en dijn wel duidelijk. Dit besef verjaagt echter snel wanneer minder stoffelijke eigendommen aan de orde komen. Sommigen vinden dat in die gevallen het ontvreemden ervan eigenlijk wel geoorloofd is, want wat steelt men nu eigenlijk? Een creatieve uiting? Een interpretatie? Muziek? Dat is toch zo erg niet, daarvan zal toch niemand grote schade ondervinden?

De Auteurswet (1912) merkt de inbreuk op de intellectuele eigendom wel degelijk aan als een misdrijf. Het is dit soort misdrijven dat in ons land nog steeds veelvuldig wordt bedreven en dat de legale audio- en videobranche grote schade toebrengt. Hoewel de situatie in het bijzonder

in de videowereld zich ten positieve ontwikkelt, leert de bijgaande tabel dat ook in de eerste helft van 1988 er nog voldoende werk aan de winkel was voor de Stichting Video Veilig.

Ten eerste valt op dat het aantal in beslag genomen illegale videobanden sterk is afgenomen. Daar staat tegenover dat er in het eerste half jaar van 1988 al meer voor illegaal gebruik gereed staande videorecorders werden geconfisqueerd dan in heel 1987. Het piratenpotentieel bestaat dus nog steeds. Voorts is opmerkelijk dat in 1988 in meer dan 50% van de controles geen proces-verbaal hoefde te worden opgemaakt, hetgeen inhoudt dat in deze videotheken uitsluitend legale produkten werden aangeboden. Wat niet uit de tabel blijkt is het feit dat de ille-

JAAR	1985	1986	1987	1988 T/M JUNI
GECONTROLEERDE VIDEOTHEKEN	246	190	225	144
PROCESSEN-VERBAAL	180	126	136	60
% P.V.'S / GECONTROLEERDE VIDEOTHEKEN	73%	66%	60%	42%
IN BESLAG GENOMEN VIDEOBANDEN	53.031	29.292	25.976	8.654
GEMIDDELD PER VIDEOTHEEK	295	232	191	144
IN BESLAG GENOMEN MASTERTAPES	325	18	0	0
IN BESLAG GENOMEN VIDEORECORDERS	40	30	56	59
AANTAL VIDEO-VERHUURPUNTEN	2.000	1.700	1.500	1.300

Bron:
Research- en
Marketinginformatie
Stemra

gale thuiswerker zijn activiteiten aan het uitbreiden is. Dat maakt het voor de ambtenaren van de Opsporingsdienst BUMA/Stemra niet eenvoudiger de hand op de contrabanden te leggen. Toch liep, landelijk gezien, het aantal illegale videokopieën per verhuurpunt, dat bij invallen in beslag werd genomen, terug naar een gemiddelde van 144 stuks.

Dit gemiddelde wordt overigens ongunstig beïnvloed door de situatie in Rotterdam, waar, ondanks de inspanningen van de politie de videopiraterij het meest verbreid is van heel Nederland. Voorheen spande Den Haag de kroon maar dankzij het speciale bestrijdingsprogramma dat door het Openbaar Ministerie is uitgevoerd heeft zich binnen de regeringszetel onder de videoverhuurders een drastische sanering voltrokken. Het brutaalweg overzetten van gestolen bioscoopmateriaal op videoband is een halt toegeroepen. Dit resultaat kan ondermeer worden toegeschreven aan de preventieve maatregelen die door de film- en videobranche werden genomen.

De fonografische industrie wordt thans het meest geplaagd door die vorm van piraterij die gebruik maakt van de Top 40 hits. Niet alleen de meest recente succes-

In beslag genomen piraten-cassettes

sen worden daarvoor gebruikt maar ook de Toppers van Toen (uit de jaren vijftig, zestig en zeventig) komt men steeds vaker op de markt (letterlijk!) tegen. De produktiekosten voor de piraat zijn laag. Hij betaalt geen royalties en voor zijn kwalitatief inferieure produkten heeft hij niet veel nodig: een oude, vaak krassende of tenminste ruisende grammofoonplaat vormt zijn basis.

Die kopieert hij (inclusief alle spetters en tikken) op een band en daarvan laat hij duizenden blinkende CD's fabriceren. Het geheel wordt aan het publiek aangeboden tegen een prijs die tussen f 10,- en f 15,- ligt.

In een andere orde van grootte liggen vaak de prijzen van de *bootleg*, de illegale opname van een live-optreden. Voor sommige opnamen betaalt een *freak* gauw f 100,- à f 150,-. De geluidskwaliteit is echter erbarmelijk. Alle achtergrondgeluiden van het aanwezige publiek zijn meegekopieerd en overstemmen vaak de artiest. Door het grote onderzoek, dat in 1987 en 1988 in diverse landen is uitgevoerd naar de vervelving van live-concerten op vinyl, is enig inzicht verkregen in hetgeen zich rond deze handel afspeelt. Op internationaal niveau wordt alles gedaan om deze *business* in te dammen.

Artiesten, producenten en auteurs worden benadeeld maar ook het publiek wordt misleid en krijgt een minderwaardige plaat of band, die niet alleen gebrekkig luisterplezier zal opleveren maar - en dat is misschien nog erger - ook het vertrouwen in de nieuwe geluidsdrager kan schaden.

De geluidsdrager waarvan de Top 40 hits-piraten het meest gebruikmaken is de musicassette. In 1988 werd dit misdrijf regelmatig geconstateerd. Diverse illegale duplicateurs, soms met een capaciteit van 10.000 stuks per maand, zijn verbaliseerd en hun produktie in beslag genomen. Het is echter moeilijk afdoende te werken aangezien zich de distributie van deze bandjes van de sigarenwinkels en café's naar de vaak onbereikbare omgeving van bedrijven heeft verplaatst. Wat soms als een vriendendienst begon groeide uit tot een maandelijks terugkerende nevenactiviteit met een sterk winstgevend karakter. Nog onlangs werd een Rotterdamse trambestuurder aangehouden die bekende dat hij in kleine kring was begonnen maar inmiddels een vaste, uitgebreide clientèle onder zijn collega's had opgebouwd. Natuurlijk had hij aanvankelijk niet gedacht dat zoiets niet mocht, want wat stal je nou eigenlijk?

De BTW-tarifiering: een pudding-cultuur

Jarenlang hebben de platen- en de filmindustrie het vaderland doen geloven dat er bij hen geen zorgen bestonden. Natuurlijk werd er zo nu en dan geld verloren op veelbelovende produkties, die de genegenheid van het publiek niet

wisten te veroveren en wilde men niet altijd even opgewekt de komst van nieuwe media begroeten, maar in het algemeen werd de indruk gewekt dat de beide branches, net als het merendeel van de door hen geproduceerde uitgaven, zorgeloos door het leven gingen. Die houding past ook bij makers van voornamelijk amusement. De toeneelwet, dat de show altijd moet doorgaan, geldt ook hier. Al staat het bloed in de charmante schoentjes van de prima ballerina, zij danst. Al overleed zojuist de moeder van de komiek, hij grapt voort. En al zit er geen hond in de zaal voor de goud kostende theaterproduktie, de directeur treedt de enkele bezoeker met een stralende welkomstlach tegemoet. Nooit laten blijken dat er misschien problemen zijn; dat maakt het publiek maar kopschuw; het wil vermaakt worden en heeft geen enkele boodschap aan de eventuele privé-moeilijkheden van de clowns.

Langzamerhand komt er een beetje verandering in die wat nonchalante houding van de vermaaksindustrie. Dat heeft te maken met het toenemen van de problemen - ze kunnen bijna niet meer worden verzwegen - en ook met het feit dat de bedrijfstak zelf de moeilijkheden niet kan oplossen. Zij heeft daarvoor hulp nodig, o.a. van de overheid. Wanneer wij ons een

ogenblik beperken tot de platenbranche valt op hoe groot het aantal probleemgebieden inmiddels is geworden. In één decennium kwamen achtereenvolgens naar voren: de piraterij, het thuiskopiëren, de toename van het onbetaald gebruik

van originele opnamen, het loslaten van de vaste prijs, de onrechtvaardig hoge BTW, de grote hoeveelheden parallelle importen, de komst van de DAT-recorder, de door de rechter toegestane verhuur van platen, de aankondiging van de wisbare CD, het afnemen van het aantal verkooppunten, de verschraling van het aanbod, de zeven magere omzetjaren met de daaruit voortvloeiende afkalving van marges en winsten.

Voor de oplossing van bijna al deze moeilijkheden is de helpende hand van de overheid nodig. De industrie komt sinds de jaren zeventig openlijk uit voor de moeilijke situatie waarin zij verkeert en benadert de verschillende ministeries en het parlement met grote regelmaat. Het valt niet te ontkennen dat uit deze demarches resultaten zijn voortgekomen. De samenwerking met het Ministerie van Justitie en de Politie, waar het gaat om de bestrijding van de piraterij, heeft zeker geleid tot een inperking van dit schadelijke fenomeen. Het wetsvoorstel t.a.v. de thuiskopiëring en de daarvoor door de gebruikers van blanco bandjes te betalen vergoeding ondergaat juist dezer dagen zijn finale bespreking in de Tweede Kamer en kan nog voor het eind van het jaar wet zijn. De Nederlandse toetreding tot de twee belangrijke internationale auteursrechten-conventies (Rome en Genève) is ver

gevorderd, al is de inventiviteit waarmee van overheidszijde steeds weer nieuwe barrières worden opgeworpen bepaald ontmoedigend. Maar er blijft nog veel te wensen over. Ook, of juist, op die gebieden waar de overheid in aan de muziek- en beeldbranche aanpalende industrieën zo vol begrip blijkt te zijn.

Zulk een onderwerp is de tariefstelling van de BTW.

Zoals bekend kennen wij twee BTW-tarieven; een standaardtarief van 20% en een gereduceerd tarief van 6%. In het algemeen worden alleen artikelen en diensten die te maken hebben met de eerste levensbehoeften in de lage categorie ingedeeld. Wie zal daar bezwaar tegen kunnen maken?

Opvallend is echter dat het lage tarief ook is opengesteld voor enkele culturele producten zoals boeken en tijdschriften. Die behoren duidelijk niet tot de eerste levensbehoeften (hoewel de gedachte aan een wereld zonder boeken etc. inderdaad moordend is), maar zij mogen vanwege hun culturele belang van het lage tarief profiteren. De bedoeling is duidelijk; de overheid is er veel aan gelegen de toegang tot de cultuur, waaronder de informatie-overdracht in ruime zin, voor alle lagen van de samenleving zo gemakkelijk mogelijk te maken. Nu blijkt het voor een overheid gemakkelijker om vast te stellen wat onder de eerste levensbehoeften dient te vallen dan om te bepalen welke zaken voor de samenleving van cultureel belang zijn. Dat is trouwens een oud probleem dat Thorbecke al aan de orde heeft gesteld: de overheid zal geen beoordelaar van de kunst zijn.

Wat beschouwen wij als cultuur-uiting en wat als luxe, of erger nog, wat als standaard?

Aangezien het hier om emotionele waarden gaat is daar ambtelijk niet goed uit te komen. Het resultaat van die onmacht is derhalve een uitermate discriminatoire indeling, waarbij alles wat gedrukt is, hoe dan ook en met wat dan ook, tot cultureel is verklaard. Dat maakt de wettelijke regeling wel gemakkelijk uitvoerbaar en voor iedereen duidelijk maar het voor een wet toch onontbeerlijke gevoel van redelijkheid wordt er sterk door aangetast. De platenproducers (en ook de filmindustrie, waarvan de videobranche een snel opgroeiend kind is) zien absoluut niet in waarom hun producten niet dezelfde beoordeling krijgen als de gedrukte cultuur-uitingen.

Men schaamt zich bijna om voor de zoveelste keer enkele spectaculaire voorbeelden van deze minderwaardige behandeling te geven, zo overtuigend en onontkoombaar zijn ze. En zo onbegrijpelijk en onaanvaardbaar is het dat de Nederlandse overheid zich tot nu van deze gerechtvaardigde klacht niets heeft aangetrokken.

Voorbeelden dus.

In het 6% tarief mogen worden afgerekend alle boeken, niet alleen het literaire boek maar ook de pulp. Verder het Spoorboekje, het Telefoonboek, postzegelalbums, namenlijsten van de Postbank, kleurboekjes voor kinderen, stripboeken. Voorts alle tijdschriften, niet alleen de opiniebladen en kunsttijdschriften, maar ook het gehele pornografische repertoire, de puzzelbladen etc. Dan natuurlijk de kranten, een door de overheid bijzonder gekoesterde groep, en tenslotte muziekpartituren en tekstboekjes. Dit is geen volledige opsomming maar de belangrijkste groepen zijn hier wel genoemd.

In het 20% tarief, dat binnenkort waarschijnlijk zal worden verlaagd naar 19% of zelfs 18,5%, vallen vrijwel alle andere culturele goederen, zoals films, videocassettes, CD-V's, CD's, grammofoonplaten, en musicassettes.

Ook hier geldt, met een naar de duivel voerende consequentie dat het er niets toedoet wat erop die geluids- of beelddragere is vastgelegd.

Prince, Madonna en Bette Midler worden op dezelfde manier bejegend als Prokofiev, Mahler en Beethoven. Ook het Nederlandse talent wordt op deze hoop gegooid: Jasperina de Jong, Paul van Vliet, Robert Long zijn even weinig cultureel als Anita Meyer, Lee Towers en Frank Boeyen of, nog een ander genre, de Zangeres Zonder Naam, de Kermisklanten en Marijke Boon.

Niemand van hen, of voor wie zij als voorbeelden staan, valt volgens onze overheid onder de categorie cultuur. Dat is een onhoudbare stelling, die ook internationaal al vaak kritiek heeft ondervonden.

Reeds in 1968 kwam de Unesco tot de conclusie dat *'there shall be no discrimination based on the material form of works or on the vehicle through which they are transmitted'*. Het ging toen om fonogrammen en videogrammen, zoals platen en videocassettes officieel heten en er werd in een resolutie vastgesteld dat deze, net als boeken, cultuurgoeieren waren en dienovereenkomstig

tig behandeld dienden te worden. Soortgelijke resoluties werden in 1972 en 1976 aangenomen.

Ook de Europese Commissie heeft zich over het onderwerp uitgesproken. 'Het effect van de BTW op cultuurgoederen is niet onbelangrijk. Door culturele zaken duurder te maken wordt de verspreiding ervan beperkt. Indien cultuurgoederen al met BTW belast moeten worden, dient dit tenminste binnen redelijke grenzen te blijven.'

Hoewel ook Brussel geen beoordelaar der kunst wil of kan zijn pleit het European Economy and Social Committee (ECOSOC) er thans voor dat platen en video's, net als boeken, in het lage BTW tarief dienen te worden ingeschaald.

Het probleem waar Europa binnenkort in ieder geval een oplossing voor zal moeten vinden is de ongelijkheid van de verschillende tarieven in de lidstaten. Die zal met het oog op 1992 voor een groot deel moeten worden weggewerkt. De uitersten zullen naar elkaar toe moeten komen (Denemarken met 21% en Italië met 9%). Toch zou het de EEG niet misstaan als zij van deze gelegenheid gebruik zou maken om de grove onrechtvaardigheid ten aanzien van een belangrijk deel van de Europese culturele uitingen teniet te doen, of althans voorstellen in die richting te lanceren.

Hoe verdedigt de regering de ongelijke behandeling van boeken, films en platen? Zij verdedigt die in het geheel niet. Weliswaar antwoordde zij op kamervragen dat 'grammofoonplaten naar onze mening méér het karakter hebben van amusement dan boeken, welke in het algemeen toch een belangrijker cultureel aspect bezitten', maar dat was in 1979. Deze absurde bewering zou thans geen enkele bewindsman meer aandurven. Men kan zich trouwens afvragen hoe het mogelijk was dat de verantwoordelijke minister daarmee indertijd wel is weggekomen. Heeft de Tweede Kamer dat zonder morren geslikt?

Eén enigszins begrijpelijke reden voor het huidige overheidsstandpunt is het financiële probleem dat een BTW-verlaging voor audio- en video-cultuurgoed voor de staat met zich mee zou kunnen brengen. De vrees is door meer dan één minister geuit: 'In principe heeft u gelijk met uw eis tot gelijke behandeling van boeken en platen maar wij kunnen de BTW-opbrengst niet missen!' Hollandser kan het welhaast niet.

De discriminatie moet maar blijven bestaan want wij kunnen ons de luxe van de gelijkheid niet permitteren.

Inmiddels is trouwens duidelijk gebleken dat dit beroep op de financiële gevolgen van een BTW-verlaging vals is. Immers, nog onlangs heeft het Ministerie van Financiën voorgesteld om ijs, pudding en patates frites in de lage BTW-groep onder te brengen. Dat zou, indien de wet wordt aangenomen, de schatkist naar verwachting op 175 miljoen gulden komen. Wanneer de fonografische produkten in het lage tarief zouden worden ondergebracht zou dit een vermindering van de BTW-opbrengst betekenen van naar schatting 95 miljoen gulden. Daar kan de keuze van de overheid dus niet uit verklaard worden. Er moet iets anders aan de hand zijn. Pudding, ijs en patat zijn geen eerste levensbehoeften, sterker nog, in bepaalde medische kringen gelooft men dat het leven aanzienlijk kan worden verlengd indien zo weinig mogelijk van deze drie produkten wordt genuttigd. En cultureel kan men ze met de beste wil van de wereld

toch ook niet noemen. Maar wat dan? Wat beweegt onze overheid om b.v. operalibretti cultuur te noemen en operaplatten niet? En waarom acht men de gedrukte noten cultureler dan de gespeelde en vastgelegde? Niemand die het weet. Zelden is de regering door het Parlement zo welwillend tegemoet getreden als over dit onderwerp. De kans dat het verschil tussen boeken enerzijds en platen en films anderzijds nog groter zal worden is niet geheel uitgesloten. De Britse Minister van Financiën heeft al laten weten dat hij er niet over peinst om het aldaar geldende nultarief voor boeken te laten vallen, wanneer de harmonisatie binnen Europa een feit zal worden. Het Nederlandse boekenvak heeft daaruit prompt, en terecht, inspiratie geput om een nationale campagne op touw te zetten die ertoe moet leiden dat ook hier boeken etc. zullen wor-

den vrijgesteld van BTW. Stel dat deze aktie succes heeft: dan is het verschil tussen de belasting op de boeken over het Concertgebouworkest en de platen van datzelfde orkest 20% geworden. Het zou een ongekend voorbeeld van klassejustitie zijn, een absoluut niet te verteren onderscheid.

Het hoge BTW-tarief houdt de publieksprijzen onrechtvaardig hoog. De toegang tot de artistieke uitingen van Bertolucci, Woody Allen en Wim Verstappen of van Edo de Waart, Harry van Hoof en Thijs van Leer wordt er nodeloos door bemoeilijkt. Een BTW-verlaging zou o.i. zeker moeten leiden tot een verlaging van de publieks- en toegangsprijzen voor de consument. Bovendien zou een gedeelte van de opbrengst kunnen worden besteed aan de up-grading van de verschillende branches; gedacht kan worden aan verbetering van de bioscopen, vergroting van het aantal verkooppunten van audio- en videoprodukten, verruiming van het culturele aanbod etc.

Het hoge BTW-tarief vergroot de kans op piraterij, voor de bestrijding waarvan de audio- en videobranche in ons land per jaar bijna anderhalf miljoen gulden uit eigen middelen moeten fourneren. Het doet de lust tot thuis kopiëren toenemen en het nodigt parallelle importen van buiten de EEG uit, die de Nederlandse audiobranche grote problemen oplevert.

Denkend over oplossingen komt men tot de volgende alternatieven.

- a. De eerste prioriteit moet zijn om alle artikelen van de audio- en videoindustrieën in dezelfde BTW-categorie te plaatsen als boeken, kranten en tijdschriften. Zoals hierboven is aangetoond is het thans gehanteerde onderscheid onrechtvaardig en feitelijk onjuist.
- b. Wanneer financiële problemen dit voorlopig onhaalbaar maken (de puddingcultuur!) zou bekeken moeten worden welke van de thans in het lage tarief voorkomende onculturele goederen - zoals porno-tijdschriften - naar het standaard-tarief kunnen worden overgebracht, ten gunste van de uitgesproken en onbetwiste cultuur-uitingen op platen, video en film. Gedacht wordt aan het totale klassieke muziekrepertoire, het literaire repertoire, de artfilm, documentaires etc.

- c. De onaantrekkelijkste oplossing zou zijn de beide categorieën dichter bij elkaar te brengen, door verhoging van het boekentarief ten gunste van een verlaging van de audio- en videoartikelen. Het is duidelijk dat de muziek- en beeldwereld, die zich op zovele gebieden nauw verwant voelt aan de boekenbranche, deze oplossing niet met kracht zal verdedigen. In feite zou dit neerkomen op het bestrijden van de ene onrechtvaardigheid met een andere.

De NVPI heeft over dit onderwerp ten behoeve van geïnteresseerden een z.g. A4-tje uitgegeven, waarin de bovengenoemde standpunten en denkbeelden beknopt zijn weergegeven. Het wordt op verzoek gratis toegezonden.

Rob Edwards

Klassieke Edison voor een honderdjarige

Hoeveel LP/CD-opnamen moet een artiest maken om in aanmerking te kunnen komen voor een Edison? Eén, drieënvijftig, achthonderddertien? Deze vraag wordt meer dan eens gesteld en naar eer en geweten luidt onveranderlijk het antwoord: 'Ik zou het niet weten, maar het heeft er ook niets mee te maken'. De eerste opname van bij voorbeeld het 'Amsterdam Loekie Stardust Kwartet' werd prompt met een Edison bekroond. Terecht bleek later. De opname werd ook internationaal bejubeld om zijn grote artistieke waarde. Moeilijker wordt het om te moeten verklaren, wanneer dat gevraagd zou worden, waarom een ensemble dat ruim dertig jaar bestaat, tientallen platen heeft gemaakt en eveneens alom bejubeld wordt, nog nooit een produktie met een Edison bekroond heeft gezien. Kenners onder de lezers zullen direct aanvoelen dat het hier om het fameuze 'Beaux Arts Trio' gaat en zich daar, met mij, over verbazen. Zoiets laat zich dan ook niet door verstandelijke argumenten verklaren en is louter en alleen het gevolg van allerlei toevallige samenlopen van omstandigheden. Maar wat te zeggen van een honderdjarige, die langer dan zestig jaar grammofoonplaten maakt, meer dan achthonderd opnamen op zijn naam heeft staan en tot dusverre evenmin één Edison in ontvangst heeft mogen nemen! Dat is pas echt kras, zoals dat in de 78-toeren-tijd heette. Daar helpt geen nieuwe naald meer, alleen de bereikte hoge ouderdom lijkt de Edison Stichting nog in staat te stellen voor gerechtigheid te kunnen zorgen.

Discografie

Gelukkig kan dit allemaal wél verklaard worden. Het Concertgebouworkest, want over die honderdjarige gaat het, werkt al ruim zestig jaar mee aan grammofoonplatenopnamen. Reden voor de NVPI en uitgeverij De

Walburgpers om gezamenlijk een complete discografie uit te geven als deel drie in de serie belangwekkende boeken die De Walburgpers publiceert naar aanleiding van het jubileum van het orkest. Deze discografie, die in februari 1989 uit zal komen, wordt zonder enige twijfel het standaardwerk over het fonografisch leven van het orkest, mede door de vele nieuwe feiten die door auteur Drs. Jan van Bart boven tafel werden gebracht. Door zijn werk weten wij nu dat inmiddels het respectabele aantal van meer dan achthonderd platen werd opgenomen.

Edison

De Edison is echter geen onderscheiding voor kwantiteit. Noch het aantal gemaakte opnamen noch het aantal van een opname verkochte platen is bepalend voor de toekenning. Alleen de artistieke kwaliteit van een produktie, beoordeeld door een onafhankelijke, jaarlijks van samenstelling wisselende

jury, is bepalend voor de toekenning.

De jury die de inzendingen in 1988 beoordeelde (Sigrid van der Linden - Menno Feenstra - Han Reiziger - Aad van der Ven - Gérard Verlinden) besloot ten aanzien van het Concertgebouworkest het volgende:

'Het Concertgebouworkest heeft gedurende zijn honderdjarige bestaan een indrukwekkend fonografisch oeuvre opgebouwd. De individuele kwaliteiten van de orkestleden, de fameuze ensemble-klank en het artistieke beleid hebben tot vastleggingen geleid waarvan er vele absolute hoogtepunten vormen. In de ruim zestig jaren van medewerking aan plaatopnamen heeft het Concertgebouworkest een uitzonderlijk hoog niveau kunnen handhaven. Dat is een prestatie die in de geschiedenis van de grammofoonplaat nauwelijks is geëvenaard.

Omslag Discografie Concertgebouworkest, uitgave De Walburgpers Zutphen

De Edison is bedoeld als artistieke onderscheiding voor een plaatproductie als geheel en het beeldje wordt als stoffelijke blijk van waardering meestal uitgereikt aan een dirigent of solist. In dit geval echter heeft de jury gemeend het Bestuur van de Edison Stichting te moeten adviseren bij wijze van grote uitzondering van het Statuut af te wijken om aldus alle musici van het Concertgebouworkest en de artistieke leiding, voor hun totale fonografisch oeuvre op deze honderdste verjaardag te kunnen eren'.

En zo kon het dus gebeuren dat iets dat eigenlijk niet kan toch plaatsvond en

bovendien door iedere muzikliefhebber ook nog als volkomen vanzelfsprekend wordt beschouwd. Achthonderd opnamen, dat zijn vele honderden uren muziek. Gemaakt al spelend voor de opnametoeter uit de begintijd van de grammofoonplaat tot toeterend (pardon) voor de huidige ongrijpbare digitale nullen en enen. Ik zou willen weten hoe het Concertgebouworkest over honderd jaar wordt vastgelegd. Als het verder technisch geperfectioneerde digitale opname-systeem maar niet leidt tot het vastleggen door alleen maar nullen. Deze a-digitale gedachte zal de vernuftelingen van de toekomst waarschijnlijk meewarig stemmen. Maar hoe zou het klinken, nòg mooier?

Rob Edwards is voorzitter van de Klassieke Edison Jury

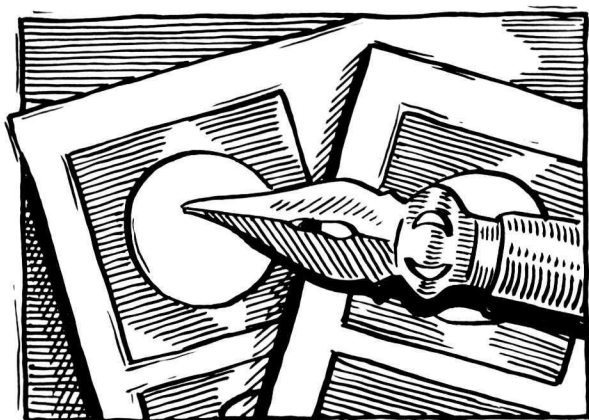
Leo Boudewijns

Verkiezingsprogramma's bekeken

Met de verkiezingen in 1989 voor de deur lijkt het goede moment aangebroken de programma's van de grote politieke partijen in ons land eens door een audio/video bril te bekijken. Aangezien de nieuwe plannen nog niet zijn prijsgegeven moeten wij ons behelpen met de programma's van de laatste verkiezingen. Ons commentaar zal derhalve niet erg actueel kunnen zijn maar dat heeft het voordeel dat eventueel nog gedachten kunnen worden aangedragen die de partijen ter harte kunnen nemen.

Wat het eerste opvalt is de beangstigende afwezigheid van vrijwel alle punten die door de platen- en beeldbranche essentieel worden gevonden. De grote partijen hebben kennelijk het politieke belang van een gezonde audio- en videomarkt in onze gemeenschap nog niet ingezien, althans in hun visies op de nieuwe samenleving, want dat moeten verkiezingsprogramma's toch zijn, komt men daartoe vrijwel geen enkele suggestie tegen.

Het CDA wil het auteursrecht op Europees niveau regelen. Dat is met de reeds jaren geleden in het vooruitzicht gestelde publikatie van een Groenboek over het Auteursrecht niet zo'n moedig voorstel. Bovendien wordt met geen woord gerept over de naburen van het auteursrecht, de uitvoerende kunstenaars en de platenproducers. De CPN vindt dat radio, televisie, films, boeken, tijdschriften, dag- en weekbladen een belangrijk deel van de kennisoverdracht en van de cultuur in het bijzonder verzorgen. Opvalt dat in dit vrijblijvende

statement de muzikale kunstenaars en de makers van beeld- en geluidsopnamen ontbreken. Die worden wel even opgevoerd, althans de kunstenaars, in een ander artikel, waarin de overheid wordt opgedragen aan kunstenaars en andere

ren die zich daarmee in de ruimste zin bezighouden, het werk mogelijk te maken en bestaanszekerheid te garanderen. Of het hier om kunstenaars in het algemeen gaat of om een speciale groep van hen, wordt niet duidelijk.

D'66 verdedigt ferm het auteursrecht als bron van inkomsten voor kunstenaars. Een goed geregeld auteursrecht draagt veel bij aan een florerend kunstleven, zo wordt gezegd en daarom dienen nu eindelijk het leenrecht, het beeldrecht en het reprorecht geregeld te worden. Verder dient volgens deze partij het auteursrecht te worden gewapend tegen de uithollende werking van nieuwe technologieën. Hiermede kan niet anders worden bedoeld dan de gevolgen van het omvangrijke thuiskopiëren, de komst van ongebreidelde DAT-recorders, satellietontvangst etc.

Tenslotte pleit D'66 voor het handhaven van de vaste boekenprijs maar noemt met geen woord de vaste plaatprijs, die minstens zo nodig is en om dezelfde redenen.

De PvdA komt cultureel niet verder dan het stimuleren van een innovatieprogramma, waarin o.a. is opgenomen het bevorderen van het uitlenen van boeken en videocassettes. Geen woord over de daarbij broodnodige bescherming van de makers van de oorspronkelijke opnamen of tenminste over

een redelijke vergoeding voor hen.

De PSP lanceert de hoopvolle stelling dat grote delen van de kunst in de huidige maatschappij slechts plaatsvinden onder voorwaarden van de vrije ondernemingsgewijze produktie: de film, video- en platenindustrie. Maar helaas blijft het daarbij. De consequentie van de op zichzelf terecht constatering, namelijk dat dus maatregelen moeten worden genomen om die zo belangrijke vrije produktie te waarborgen en te beschermen tegen afbraak en kaalslag, ontbreekt. Wel pleit deze partij voor een vergoeding bij het uitlenen van boeken, platen en banden.

De culturele paragraaf van de PPR bevat als beleidsonderwerpen slechts musea, podia, bibliotheken en een cultureel TV-net. Verder wordt er op aangedrongen dat de overheid een fatsoenlijk kunstenaarsbeleid gaat voeren, waaronder horen een leengeld voor schrijvers (niet voor uitgevers, plaatproducenten en musici?) en een Beeldende Kunstenaarsregeling.

De SGP is de partij die inmiddels eniger mate op zijn wenken is bediend. De enige culturele eis die deze partij heeft is een verscherpte filmkeuring en eenzelfde keuring voor videobanden. Zoals bekend is dit laatste inmiddels ingevoerd; de videobranche heeft in samenwerking met WVC een vrijwillige classificatieregeling ontworpen en ingevoerd voor een proefperiode van twee jaar.

De VVD tenslotte vindt dat de auteursrechten goed beschermd moeten worden, opdat de kunstenaar verzekerd is van een redelijke vergoeding voor de geleverde prestatie. De bedoeling van deze wens is niet geheel duidelijk: het auteursrecht regelt het recht van de auteur, niet van de (uitvoerende) kunstenaar. Nog steeds blijkt het misverstand te bestaan dat met het betalen van auteursrechten ook de artiesten en producenten zijn vergoed.

Zoals gezegd, de oogst is mager voor belanghebbenden uit de fonografische- en videografische wereld. Het begrip auteursrecht wordt in veel programma's gebruikt - en hier en daar misbruikt - maar erg veel verder komt men niet. Een gedegen kennis van zaken over de muziekwereld en beeldbranche ontbreekt kennelijk; men voelt zich er niet erg in thuis en mijdt derhalve moeilijke onderwerpen als piraterij, thuis kopiëren, vaste prijzen, het BTW-vraagstuk. De industrie mag hier natuurlijk ook de hand

in eigen boezem steken. Kennelijk is men er niet in geslaagd om de grote politieke partijen ervan te overtuigen dat het opnemen van enkele van bovengenoemde punten in hun verkiezingsprogramma's van belang zou zijn, niet alleen voor de rechthebbenden maar ook voor de kiezers, de doelgroep van deze publikaties.

Met het oog op de verkiezingen van 1989 laten wij hieronder een klein verlanglijstje volgen. Het zijn punten die eigenlijk elke partij, die met de mond belijdt het beste voor te hebben met auteurs, kunstenaars, voor de kunst in het algemeen, zou moeten onderschrijven.

1. De regering dient met spoed maatregelen te nemen die het voor Nederland mogelijk maken toe te treden tot de Conventies van Rome (1961) en Genève (1972), opdat uitvoerende kunstenaars, platenproducenten en omroepverenigingen beschermd worden tegen ongeoorloofd gebruik van hun creaties.
2. Er dient voortgang te worden gemaakt met de door de regering in het vooruitzicht gestelde maatregelen die de piraterij verder moeten terugdringen. (Zie rapport van de Interdepartementale Werkgroep Piraterij 'Piraterij van Auteursrechtelijk beschermde werken' uit 1984).
3. Het thans voor de Tweede Kamer gereedliggende wetsvoorstel ter invoering van een heffing op blanco audio- en videobanden dient zo spoedig mogelijk te worden behandeld.
4. Het lage BTW-tarief dient niet alleen te gelden voor boeken, tijdschriften en kranten maar ook voor beeld- en geluidsdragers.
5. Er dient een leenrecht te worden ingesteld op platen en banden.

De NVPI hoopt dat de enige oorzaak van het niet opnemen van deze punten in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen zal zijn de omstandigheid dat deze wensen reeds in vervulling zijn gegaan voordat de verkiezingen daar zijn.

Videofilmmarkt groeit ... als het weer meezit

De markt van videofilms blijkt in een niet geringe mate seizoengevoelig te zijn. Na een periode van langzame maar zekere groei is in het tweede kwartaal van 1988 een teruggang waar te nemen. Hierdoor is de marktomvang - uitgedrukt in door de consument betaalde prijzen - een kleine 13% gedaald in vergelijking met het eerste halfjaar van 1987.

Deze teruggang is te verklaren uit het feit dat in de maanden april en mei het weer tegenwerkte. Een perfect voorjaarsweer blijkt het bezoek aan de videospaak niet te stimuleren. De videorecorder legde het af tegen de tuinstoel. Ook van belang was het feit dat in juni het succesvolle Oranje-team de tv-kijker in zijn ban hield.

In jaarcijfers uitgedrukt is de omvang van de Nederlandse videofilmmarkt medio 1988 198 miljoen gulden. Dit betreft dan de door de consument betaalde huurwaarde in de periode van 1 juli 1987 tot en met 30 juni 1988.

Deze en de nog volgende cijfers zijn afkomstig uit het continu onderzoek dat in opdracht van de NVPI wordt uitgevoerd door AGB Attwood. Met behulp van dit onderzoek (dat sinds begin 1986 wordt gehouden) is de NVPI in staat de marktontwikkelingen op de voet te volgen. Informatie over het aantal verhuringen, de verhuurprijs, de populariteit van genres, de samenstelling van het huurpubliek, huurtermijnen e.d. komen aldus ter beschikking van videofilm-distributeurs, detaillisten, media en overige geïnteresseerden.

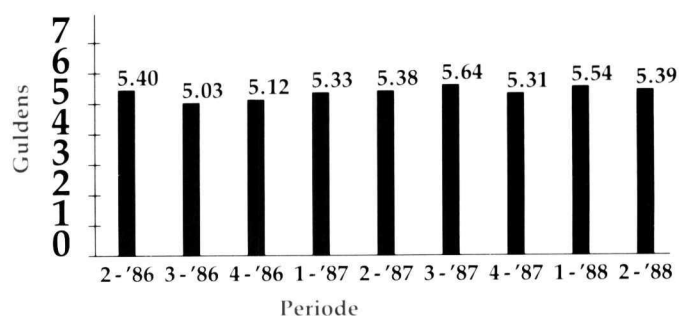
In de eerste helft van dit jaar werd in totaal 13,3 miljoen keer een videofilm verhuurd. Ten opzichte van dezelfde periode van 1987 betekent dit een afname van 15%; toen werd nog 19,1 miljoen keer een film verhuurd. Over vier kwartalen berekend

bedraagt de huurmarkt 36 miljoen verhuringen.

De prijs van een videofilm in de verhuurmarkt is niet aan grote schommelingen onderhevig geweest. Uit grafiek 1 blijkt dat de prijs varieert tussen f 5,03 en f 5,64, en meestal schommelt rond f 5,40.

Aangezien de toptitels over het algemeen rond de f 7,50 per dag kosten, is er kennelijk nog een grote vraag naar goedkopere (en meestal oudere) films.

Gemiddeld besteed bedrag
per videofilm

In de periode juli 1987 tot en met juni 1988 nemen de jonge huishoudens zonder kinderen (meestal 'tweeverdieners') 30% van het aantal verhuringen voor hun rekening. Aangezien zij slechts 14% van het aantal huishoudens vormen kan deze groep gerekend worden tot de categorie 'zeer regelmatige huurders'.

Ook de huishoudens met kinderen in de leeftijd van dertien tot zeventien jaar zijn uitermate belangrijk voor de videobranche. 34% van alle verhuringen komt voor hun rekening, terwijl zij in totaal 31% van het aantal huishoudens vormen. In tabel 1 zijn de cijfers van alle groepen huishoudens opgenomen.

Tabel 1:
Profiel van de huurdersmarkt naar gezins-
cyclus (o.b.v. het aantal verhuringen)

GEZINSCYCLUS	% VAN TOTAAL HUISHOUDENS	AANTAL VER- HURINGEN
HUISHOUDENS ZONDER KINDEREN; HUISVROUW JONGER DAN 35 JR.	14	30
HUISHOUDENS ZONDER KINDEREN; HUISVROUW 35 JR. EN OUDER	36	10
HUISHOUDENS MET KINDEREN IN DE LEEF- TIJD TUSSEN 0 EN 5 JR.	8	15
HUISHOUDENS MET KINDEREN IN DE LEEF- TIJD TUSSEN 6 EN 12 JR.	11	10
HUISHOUDENS MET KINDEREN IN DE LEEF- TIJD TUSSEN 13 - 17 JR.	31	34

Uit deze cijfers blijkt vooral dat de 'oudere' huishoudens - veelal gezinnen waarvan de kinderen al geruime tijd uit huis zijn - relatief weinig films huren. Wellicht dat een aangepaste marktstrategie van de videofilm distributeurs van deze groep een nieuw marktpotentieel kan maken.

Ruim de helft van het aantal videofilms wordt voor één dag verhuurd. Het aandeel van de dagverhuringen stijgt zelfs tot 60% in de periode juli 1987 tot en met juni 1988. Het jaar daarvoor was dat nog 49%. De huurtermijnen van twee of drie dagen komen bijna niet meer voor. Er blijkt wel nog een markt te zijn voor weekverhuur (18%). In deze sector vallen met name de leesportefeuille, pakket- en bibliotheekverhuur.

Dat het aanbod van videofilms voornamelijk uit geweld en porno zou bestaan is

een van de oudste en hardnekkigste misverstanden. Porno en Erotiek omvatten 'slechts' 7% van de totale consumentenbestedingen in de markt. Vooral de genres Aktie/Avontuur en Humor zijn in trek (resp. 27% en 19%).

Weersverwachting voor de Video- branche

Uit het onderzoek blijkt dat de videoverhuurbedrijf na een groeiperiode een stabilisatie heeft bereikt en dat als gevolg van seizoeninvloeden zelfs een tijdelijke teruggang valt te constateren. Wat zijn de verwachtingen? In de landen om ons heen is de verkoopmarkt (verkoop aan de consument) de laatste jaren sterk gestegen. Een aantal distributeurs heeft campagnes gestart die als doel hebben deze markt ook in Nederland van de grond te krijgen. Met een kwaliteitsprodukt dat tegen een aantrekkelijke prijs op een groot aantal verkooppunten aan het publiek zal worden aangeboden, hopen zij een nieuwe kopersgroep voor het medium videofilm te interesseren.

Tijdens de Firato 1988 werd het nieuwe medium CD-Video geïntroduceerd. Indien deze nieuwe beeld- en geluidsdrager succesvol blijkt te zijn zal ook de speelfilm van dit succes profiteren. Digitaal geluid en perfecte beeldkwaliteit zijn factoren die speelfilms voor het grote kijkpubliek extra aantrekkelijk kunnen maken.

De promotie van videofilms door de individuele distributeurs en in het bijzonder door de binnen de Stichting Videofilm Promotie verenigde distributeurs en detaillisten hebben één gemeenschappelijk doel: de videofilm onder de aandacht te brengen als een ideale manier van *entertainment*.

Deze ontwikkelingen duiden op een stralende toekomst van de videobranche. Maar dan moet het weer wel meezitten.

Naast Video Nieuwsbrief nu ook Audio Nieuwsbrief

De NVPI geeft sinds 1985 een Video Nieuwsbrief uit. Deze vorm van informatieverstreking blijkt in een grote behoefte te voorzien. Omdat ook in de audiobranche tal van zaken vanuit de collectieve sfeer toelichting behoeven is de NVPI-Audio in 1988 gestart met de uitgave van de Audio Nieuwsbrief.

De nieuwsbrief wordt verzonden aan de Nederlandse grammofoonplattendetailhandel, media en een ieder die in de ontwikkelingen van de branche is geïnteresseerd. De NVPI beoogt met deze nieuwsverstreking uiteraard niet te concurreren met de vakpers. Slechts die informatie die door de vakbladen niet of onvoldoende wordt opgepakt, komt in de nieuwsbrief aan bod. Evenmin wordt nieuws opgenomen waarmee de commerciële belangen van leden zijn gemeoid. Daartoe dienen nu juist bij uitstek de vakbladen en de eigen nieuwsvoorzieningen van de maatschappijen.

In de Audio Nieuwsbrief komen kwesties en ontwikkelingen aan de orde die van belang zijn voor de gehele branche, zoals de voortgang in de thuiskopieerregeling, de ratificatie door Nederland van de Conventie van Rome, ontwikkelingen in de piraterijbestrijding en de wetgeving daaromtrent, maar ook institutionele activiteiten die door de Edison Stichting worden ondernomen etc. etc.

Ook de ontwikkelingen in de markt met betrekking tot de CD - recentelijk CD Video - komen uiteraard uitvoerig aan bod. In de eerste uitgave van het blad was een overzicht van de gouden en platina platen opgenomen, zoals die in 1987 door de NVPI zijn toegekend.

In 1988 zijn vier nieuwsbrieven verschenen en in een oplage van duizend exemplaren verzonden. De vormgeving heeft

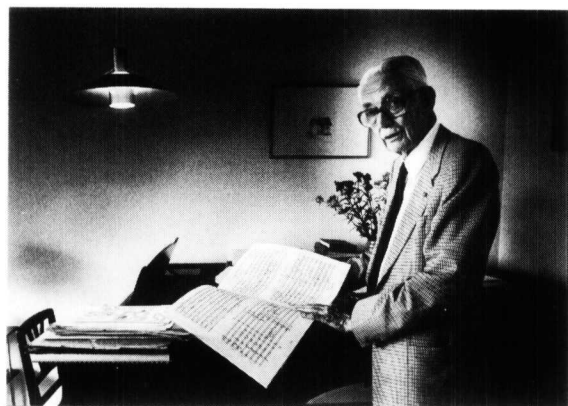
een modern professioneel karakter. Verzoeken om in de verzendlijst te worden opgenomen bereiken de NVPI regelmatig. Journalisten maken bij hun nieuwsgaring (gezien het groot aantal verzoeken om nadere toelichting) intensief gebruik van deze NVPI-publikatie.

Wie geïnteresseerd is in de nieuwsbrief en deze nog niet regelmatig ontvangt kan contact opnemen met het NVPI bureau. De Audio Nieuwsbrief wordt dan kosteloos toegezonden. Reacties op de inhoud zijn uiteraard welkom.

Jet Röling

Henkemans op CD

Het muziekleven in de jaren vijftig was overzichtelijker dan het huidige, minder commercieel gekleurd, met minder zenuwslopend aanbod van af- en aanvliegende solisten, rijk vertakt in de provincie, waar talloze kunstkringen stemmige avondseries organiseerden met vertrouwde namen die ieder jaar terugkwamen. In een sfeer van feestelijkheid en warmte kon je die musici daardoor echt leren kennen, ze volgen in hun ontwikkeling, je verheugen in hun ontplooiing.

Eén van de musici die op zo'n manier nationaal bezit werden was de pianist en componist Hans Henkemans. Na de oorlog in het opbloeiende concertleven als een komoot omhoog geschoten liet hij het publiek kennismaken met zijn rijke muzikale bagage. Vooralsnog bepaalde hij zich tot twee componisten, Mozart en Debussy, maar hij speelde wel hun volledige oeuvre. In de jaren '47/'48 voerde hij alle zevenentwintig pianoconcerten van Mozart uit voor de radio. Zo bracht hij bij voorbeeld in het Concertgebouw voor het eerst het pianoconcert KV 449 ten gehore, gaf hij met het Concertgebouworkest de première van KV 503 onder leiding van Klemperer en zo mocht ik in 1953 de Groningse première meemaken van KV 453. Voor alle concerten waarvoor Mozart zelf geen cadens heeft geschreven componeerde hij exemplarisch stijlvolle maar toch hoogst originele en 'eigen' cadenzen, die dit jaar eindelijk zullen worden uitgegeven.

Dan de onvergetelijke Debussy-recitals, avonden waar je als een gelukkig

mens vandaan ging. Waarin schuilde die 'magie' van Henkemans? Ik geloof - behalve in het ontbreken van ieder soort van routine - in zijn extreme mededeelzaamheid. Hij pakte jou, de beluisteraar, bij je luren en liet je delen in

zijn betrokkenheid, zijn strijd en zijn liefde voor de werken die hij speelde. En niks geen minzame distantie na afloop; hij straalde als het weer gelukt was.

In de loop der jaren ging nog een componist tot Henkemans' geestelijke eigendom behoren: Beethoven. Om te beginnen meteen maar opus 111, gecombineerd met opus 78, een vertolking waarna de zaal niet durfde te klappen. Het volgende jaar opus 79 en opus 101 en de daaropvolgende jaren werd het een verwachtingsvolle vraag: met welke sonate zal hij nu komen? Maar niet alleen Beethoven, ook Schumann (een vertederende *Kinderszenen*), Bach, Chopin, zelfs Granados en natuurlijk Ravel, een *Gaspard de la Nuit*, waarbij je de rillingen over de rug liepen.

Ondertussen breidde zijn concertpraktijk zich gestaag uit. Hij werd een vertrouwde gast op de Salzburger Festspiele, maakte uitgebreide tournees door Europa tot in Turkije toe en ging verscheidene keren met het Concertgebouworkest als solist mee. Met dit orkest trad hij niet minder dan negenenvijftig keer op, ook internationaal gezien een record. Naast al deze activiteiten vond Henkemans nog de tijd om te blijven componeren; dat heeft hij vanaf zijn jonge jaren gedaan en dat doet hij nog steeds. Zoals zijn spel is zijn oeuvre: lyrisch en gedre-

ven van aard. En van een grote veelzijdigheid: kamermuziek, orkestwerken, (het laatste ging in 1988 in première), soloconcerten voor piano, fluit, viool, altviool, harp, hoorn; een opera: *The Wintercruise*. Al in het begin van de jaren vijftig maakte Henkemans bij Philips zijn eerste grammofoonplaten. In de loop van vier jaar werd Debussy's volledige pianowerk opgenomen. In 1956 verschenen acht Mozartconcerten met de Wiener Symphoniker in het kader van het Mozartjaar in de Mozart Jubileum Editie. Met latere opnamen van nog eens zes Mozartconcerten met het Amsterdams Kamerorkest o.l.v. André Rieu (Her-

Hans Henkemans, getekend door Marte Röling toen zij 16 was.

man Krebbers *am Pult*), die werden uitgebracht door Artone, is Henkemans gelukkiger. Verder zette hij die fabelachtige opus 111 van Beethoven op de plaat (samen met opus 78, opus 79 en het rondo in C) en verscheen er een soloplaat: Mozart KV 455, KV 485 en KV 570. In 1968 nam Henkemans, nog midden in het concertleven staande, het besluit afscheid te nemen van het podium en zich te wijden aan een andere praktijk: die van de psychiatrie.

Zoals dat gaat met grammofoonplaten van solisten die niet meer direct in beeld zijn, ze zijn allang niet meer te krijgen, de harde bakelieten schijven staan bij sommigen nog in de kast als een dierbaar gekoesterd bezit. Dit jaar wordt Hans Henkemans 75 jaar en we prijzen ons gelukkig dat dit niet geheel onopgemerkt voorbij zal gaan. Bij CBS ver-

schijnen twee CD's, één met de Mozartconcerten KV 238, KV 271 en KV 413 met het Amsterdams Kamerorkest o.l.v. Rieu (de andere drie volgen over een jaar) en één met werken van Debussy (*Suite Bergamasque, Children's Corner, Estampes, Images I en II*). Voorts brengt Donemus een CD uit met een keuze uit zijn composities; zijn meesterlijke vioolconcert wordt opnieuw uitgebracht op CD ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het Concertgebouworkest. Bovendien komt er nog een CD met zijn Beethoven-interpretaties.

Het is een groot goed dat unieke artistieke prestaties niet verloren hoeven te gaan, dat we voorlopig weer kunnen genieten van de ongladde perfectie en jongehond-achtige vitaliteit in Mozart, de sublieme poëzie in Debussy, de ongekende spanning in Beethoven. We zullen het met de klanken moeten doen, met in de herinnering de ragdunne gestalte achter de piano, op sommige momenten bijna dubbelgeklapt, alsof hij het klavier toesprak.

Colofon

Dit is een uitgave van de NVPI, Nederlandse Vereniging van Producenten en Importeurs van beeld- en geluidsdragers te Hilversum.

De in deze publikatie verkondigde meningen van auteurs vertegenwoordigen niet in alle gevallen de officiële standpunten van de NVPI.

Vormgeving Studio Meter, Hilversum
Illustraties Jos de Beer, Hilversum
Zetwerk De Toekomst, Hilversum
Druk Mewadruk, Hilversum
Samenstelling en eindredactie
Leo Boudewijns en Rob Edwards
Productie Sjoerdje de Jong

Fotoverantwoording:

Cannon Video Benelux (pagina 9, links)
Warner Home Video (pagina 9, rechts)
Kippa (pagina 10)
NBLC Foto-archief/Frank Straatemeier (pagina 17)
NOS Afdeling Foto (pagina 21)
Polygram (pagina 27, 36)
EMI Bovema (pagina 29)
Opsporingsdienst Buma/Stemra (pagina 31)
Ton Schippers, Edisonbeeld (pagina 36)
Ton Poortvliet (pagina 43)

NVPI
Albertus Perkstraat 36
1217 NT Hilversum
Telefoon 035 - 4 09 51
Telex 73564
Fax 035 - 4 19 54

Artikelen uit deze uitgave mogen, na overleg met de NVPI, worden overgenomen onder bronvermelding en toezending van een bewijsexemplaar.

Leden en Besturen der NVPI

De NVPI, Nederlandse Vereniging van Producenten en Importeurs van beeld- en geluidsdragers, heeft geen winstoogmerk en stelt zich o.a. ten doel de gemeenschappelijke belangen van de Nederlandse platenmaatschappijen en videoproducenten te behartigen.

Zij doet dit door het onderhouden van contacten en het onderhandelen met regeringsinstanties en organisaties van belanghebbenden.

Verder geeft de NVPI voorlichting over de audio- en videobranche en coördineert zij de bestrijding van piraterij op deze gebieden in ons land.

Tevens is de NVPI de Dutch National Group van de IFPI, International Federation of Phonogram and Videogram Producers, waarvan het secretariaat in Londen is gevestigd.

NVPI FEDERATIEBESTUUR

Voorzitter

J. H. Buinink

Algemeen Secretaris

Vice-voorzitter

L. Boudewijns

Penningmeester

K. Klimbie

Leden

R. Jongmans

C. J. H. Zwaard

Mr. J. A. de Vreeze

Juridisch Adviseur

Mr. R. A. E. Stuyt

NVPI BUREAU

Directeur

R. Edwards

Videomanager

B. Ponsen

NVPI VIDEO BESTUUR

Voorzitter

R. Jongmans

Secretaris

C. J. H. Zwaard

Penningmeester

J. Kouwenhoven

Leden

H. van Denderen

R. Lamers

W. Nagel

W. M. L. Stolwerk

LEDENLIJST NVPI VIDEO

Cannon Video Benelux BV

De Lairessestraat 111-115

1075 HH Amsterdam

020-5751751

CBS/Fox Video

Herenweg 115

2105 MG Heemstede

023-233211

CNR Video

Flevolaan 62g

1382 JZ Weesp

02940-18416

Esselte CIC Video BV

Ampèreweg 13

3442 AB Woerden

03480-22254

Movies Select Video

Haarlemmerdijk 163

1013 KH Amsterdam

020-238630

**NVPI
Blaauwboek
1988**

NVPI AUDIO BESTUUR

Voorzitter

K. Klimbie

Secretaris

M. Kleinjan

Penningmeester

T. Sikkink

Leden

P. Hertog

Mr. J. A. de Vreeze

RCA/Columbia Pictures Video BV
Handelsgebouw 'Diependaal'
Vreelandseweg 42b
1216 CH Hilversum
035-13246

RCV 2001 Nederland BV
Energieweg 45a
2382 NC Zoeterwoude
071-899373

Video Screen Service
Postbus 195
3400 AD IJsselstein
03408-89048

Warner Home Video
De Boelelaan 16III
1083 HJ Amsterdam
020-464766

LEDENLIJST NVPI AUDIO

BMG/Ariola Benelux BV
Postbus 752
1200 AT Hilversum
035-256256

Boudisque
De Ruyterkade 41-43
1012 AA Amsterdam
020 - 260311

CBS Grammofoonplaten BV
Herenweg 115
2105 MG Heemstede
023-233233

Chrysalis Records Holland
Laapersveld 63
1213 VB Hilversum
035-256248

BV Grammofoonplatenmij. CNR
Gouwzeestraat 1-3
1382 KD Weesp
02940-15244

Donemus
Postbus 7410
1007 JK Amsterdam
020-764436

Disky
Protonweg 36
1627 LD Hoorn
02290-12553

Dureco BV
Pampuslaan 45
1382 JM Weesp
02940-15321

EMI Bovema BV
Bronsteeweg 49
2101 AB Heemstede
023-231414

Keytone Records BV
Postbus 337
3720 AH Bilthoven
030-792404

Limetree Records BV
Beukenlaan 29
6862 HS Oosterbeek
085-343029

Phonogram BV
'Wisseloord'
Cath. van Renneslaan 10
1217 CX Hilversum
035-47541

Polydor BV
Postbus 2057
1200 CB Hilversum
035-234941

Polygram Nederland BV
Postbus 23
3740 AA Baarn
02154-19911

Roadrunner Records
Van Eeghenstraat 77
1071 EX Amsterdam
020-642223

Sound-Products Holland BV
Postbus 88
1230 AB Loosdrecht
02158-5924

Telstar BV
Postbus 70
6000 AB Weert
04950-35640

Virgin Records Benelux BV
De Rijklaan 1
1217 RD Hilversum
035-12451

WEA Records BV
Postbus 749
1200 AS Hilversum
035-882211